

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2023

Bauerová

Bc. Dominika

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Piráti v porevolučním českém éteru: Případová studie

Rádia Podzemí

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Dominika Bauerová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Hroch, PhD.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3. května 2023

Dominika Bauerová

Bibliografický záznam

BAUEROVÁ, Dominika. *Piráti v porevolučním českém éteru: Případová studie Rádía Podzemí*. Praha, 2023. 74 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Miloš Hroch, PhD.

Rozsah práce: 135 888 znaků včetně mezer

Abstrakt

Diplomová práce „Piráti v porevolučním českém éteru: Případová studie Rádía Podzemí“ se zabývá půlročním vysíláním Rádía Podzemí z Českých Budějovic, které bylo jednou z prvních pirátských stanic v Československu. Cílem práce je představit období vysílání stanice, zasadit ho do historického kontextu postrevolučního éteru a ilustrovat na něm koncepty alternativních médií. Důraz je pak kladen na aspekty komunitních a pirátských médií a dále na transformaci média z pirátského na komerční rádio.

Kvalitativní výzkum využívá ke sběru dat hloubkové rozhovory s několika zakládajícími členy. Získaná data analyzuje pomocí metody zakotvené teorie.

Rádio Podzemí vykazovalo během své existence kombinaci prvků pirátských, komunitních i komerčních médií. Počátek vysílání stanice ilustroval silnou antisystémovou motivaci, která je příznačná pro pirátská média. S postupem času u stanice převládly prvky a hodnoty komunitního média, aby nakonec byly plně nahrazeny komerčním vedením stanice. Přínosem práce je doplnění dosavadního historického a mediálního výzkumu, který byl doposud Rádiu Podzemí věnován.

Abstract

The thesis "Pirates in the post-revolutionary Czech airwaves: a case study of Radio Podzemí" deals with the six-month-long broadcast of Radio Podzemí from České Budějovice, one of the first pirate stations in Czechoslovakia. The aim of the work is to introduce the period of the station's broadcasting, to place it in the historical context of the post-revolutionary airwaves and to illustrate the concepts of alternative media. Emphasis is then placed on aspects of community and pirate media, as well as the transformation of the medium from pirate to commercial radio.

The qualitative research uses in-depth interviews with several founding members to collect data. The data collected is analysed using the grounded theory method.

During its existence, Radio Podzemí exhibited a combination of elements of pirate, community and commercial media. The station's early broadcasts illustrated the strong

anti-system motivation that is characteristic of pirate media. As time progressed, the station became dominated by elements and values of community media, eventually to be fully replaced by the station's commercial management. The contribution of this thesis is to complement the historical and media research that has been devoted to Radio Podzemí to date.

Klíčová slova

Rádio Podzemí, Rádio Faktor, rozhlasové vysílání, pirátské rádio, komunitní rádio, Československý rozhlas

Keywords

Radio Podzemí, Radio Faktor, radio broadcasting, pirate radio, community radio, Czechoslovak Radio

Title/název práce

Piráti v porevolučním českém éteru: Případová studie Rádía Podzemí

Pirates in the post-revolutionary Czech airwaves: A case study of Rádio Podzemí

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Miloši Hrochovi, Ph.D., za odborné vedení práce, věcné připomínky a vřelý přístup při konzultacích.

Obsah

Úvod.....	3
1. Teoretická část.....	5
1.1. Pirátské vysílání v zahraničí.....	5
1.1.1. Koncept a symbolika pirátství.....	5
1.1.2. Historický koncept pirátství v rozhlasu.....	9
1.1.3. Příklady poválečných pirátských stanic v Evropě.....	10
1.2. Pirátské rádiové vysílání v České republice.....	14
1.2.1. Stručný přehled pirátského vysílání v ČR.....	14
1.2.2. Legislativní rámec a změny v soukromém rozhlasovém vysílání v roce 1991.....	17
1.3. Alternativní média – komunitní a pirátská rádia.....	19
1.3.1. Koncept a definice.....	19
1.3.2. Komunitní rádio.....	20
1.3.3. Příklady komunitních stanic v České republice.....	23
2. Metodologická část.....	25
2.1. Vzorek dat a narátorů.....	25
2.2. Metodologie.....	26
3. Výzkumná část.....	29
3.1. Období před začátkem vysílání.....	29
3.2. Vysílání Rádia Podzemí 31.12.1990 – 1.7.1991.....	31
3.2.1. Komunita posluchačů.....	34
3.2.2. Neformální rozhovory.....	37
3.3. Změna z Rádia Podzemí na Rádio Faktor.....	37
3.4. Koncepty a kategorie.....	39
3.4.1. Komunita.....	39
3.4.2. Pirátství.....	42
3.4.3. Komericializace.....	46
3.5. Výsledky výzkumné části.....	50
Závěr.....	53
Summary.....	55
Použité zdroje.....	57

<i>Teze diplomové práce</i>	63
<i>Seznam příloh</i>	67
<i>Přílohy</i>	68

Úvod

Soukromé rozhlasové stanice si své místo v československém éteru nenašly více než rok po revoluci v roce 1989. Neexistující legislativní rámec pro vznik soukromých rozhlasových stanic zapříčinil existenci pirátů v éteru jako Rádio Podzemí. To se označuje za pirátské, protože přibližně půl roku vysílalo bez licence k rozhlasovému vysílání, a to od silvestrovského večera 31.12.1990 z Českých Budějovic. Absence licence však není jediným pirátským atributem, kterým se stanice vyznačovala.

Rádio Podzemí je v pořadí druhé pirátské rádio svého druhu, které vzniklo v Československu, ale jeho období pirátského vysílání je nejdelší. Stanice vznikla na protest vůči nedostatečné svobodě slova a volbě programu v regionální pobočce Československého rozhlasu, s cílem obohatit v té době neobsazený éter alternativní hudbou a poskytnout komunikační platformy pro posluchače Jihočeského kraje. Zakladatelé Podzemí neměli důvěru ve stabilitu nově zvolené demokratické vlády a využili rok 1991 jako průkopnické období pro nasycení poptávky po nezávislém a alternativním rozhlasovém vysílání. Oproti Rádiu Stalin, které bylo prvním pirátským rádiem v Československu, nedostává Rádio Podzemí dostatečnou pozornost, kterou si nepochybně zaslouží. Zpracovat toto téma jsem se rozhodla proto, že jeho pokrytí převažuje pouze výjimečnými zprávami v regionálních denících a výročních zprávách Rádia Faktor, kterým se Rádio Podzemí stalo po získání licence.

Cílem této diplomové práce je představit koncept alternativních médií (především pirátských a komunitních) na příkladu Rádia Podzemí a zasadit jeho vysílání do kontextu postrevolučního éteru. Práce je rozdělena do tří částí – (1) teoretické, (2) metodologické a výzkumné (3). Teoretická část představí historický koncept pirátství a shrne jeho historii s vývojem rozhlasového pirátství. Dále ilustruje konkrétní příklady pirátských rozhlasových stanic ze zahraničí a tuzemska. V závěru teoretické části práce představí koncept alternativních médií se zaměřením na komunitní média v porovnání s těmi pirátskými.

Metodologická část využívá metodu zakotvené teorie, ze které přejímá techniky interpretace dat. Před zahájením výzkumu jsem měla již základní předporozumění o tématu a hrubé obrysy teorie, proto jsem využila metodu pro kódování a interpretaci dat. Pro získání dat byly provedeny hloubkové rozhovory se zakládajícími členy stanice, kteří se aktivně podíleli na pirátském vysílání. Práce také pracuje s archivními články z lokálních médií, které mapovaly průběh vysílání. Dále byly zajištěny historické artefakty ve formě dopisů od posluchačů, které poskytla jedna z bývalých moderátorek, a v poslední řadě audiovizuální podklady jako jsou fotografie, krátké nahrávky a video reportáž ze studia.

Během rešerše literatury k této diplomové práci jsem objevila akademické texty, které se zabývaly buďto Rádiem Stalin, anebo českými pirátskými stanicemi v obecném měřítku. V žádné z těchto prací však nefigurovalo Rádio Podzemí jako hlavní předmět zájmu. Tato práce je tak do jisté míry doplněním a ucelením dosavadního historického a mediálního výzkumu, který se Rádiu Podzemí doposud věnoval.

1. Teoretická část

1.1. Pirátské vysílání v zahraničí

1.1.1. Koncept a symbolika pirátství

Pojem pirátství je natolik široký a obsáhlý, že není snadné ho jednoznačně definovat. Spadá do něj šíření informací, počínaje kopírováním knih, sdílením dat přes internet konče. Za piráty mohou být označeni jednotlivci, kteří sdílejí hudbu a filmy ze svého počítače, ale např. i celé společnosti, které na přelomu 19. a 20. století masově kopírovaly noty a přetiskovaly knihy, které přeprodávaly za nižší cenu veřejnosti. Koncept pirátství nás provází historií nejen jako idea skupiny mořeplavců na lodích s černými plachtami a ukradeným pokladem, ale také jako prvopočátek pro osvícenství v Evropě a první známky demokratické společnosti. Poukazuje na to David Graeber, antropolog a aktivista, který se mj. historií pirátství zabýval až do své smrti. Graeber propojuje myšlenku pirátství s rovnostářskou společností na příkladu městečka Saint Marie, pirátské osady na Madagaskaru, která existovala na přelomu 16. a 17. století. Podle něj je pirátství zakořeněné hluboko v historii moderní společnosti a jeho kořeny sahají právě až k pobřeží ostrova.¹ V posmrtně vydané knize *Pirate enlightenment of the real Libertalia* popisuje městečko Saint Marie a jeho obyvatelstvo jako demokratický experiment a zároveň ho srovnává s bájným městem Libertalia – utopickým místem pro všechny piráty na vlnách. Saint Marie bylo vedeno podobně jako posádka na palubě pirátské lodi, a to především rovnocenně. Manželky pirátů měly možnost začít s vlastním podnikáním z ukořistěných peněz a byly zapojovány do politického dění komunity. Graeber otevírá diskuzi o pojítku mezi pirátstvím a rozšířením osvícenství v Evropě. To podle něj vzniklo na základě konverzací a diskuzí o tématech inspirovaných právě ze Saint Marie. Témata však nevznikla sama ve francouzských kavárnách, ale připlula s vyhnanými piráty z madagaskarského pobřeží. Naznačuje, že právě odtud pramení osvícenství ve Francii a původně pirátské hodnoty se rozproudily po Evropě v takovéto nové formě.² „*Politická akce je nejlépe definována jako akce, která ovlivňuje ostatní tím, že se o nich mluví, vypráví, zpívá, kreslí, píše nebo jinak reprezentuje – díky tomu piráti a podnikající ženy na severovýchodním pobřeží Madagaskaru kolem přelomu osmnáctého století byli globálními politickými aktéry v plném slova smyslu.*“³

Pojmy „pirát“ a „pirátství“ se objevovaly jako symbol posádky plující pod černými plachtami až do konce 17. století. Adrian Johns ve své knize *Pirátsví: boje o duševní vlastnictví od Gutenberga po*

¹ Graeber, 2023, str. 159

² tamtéž

³ tamtéž, překlad autora, str. 159

Gatese uvádí několik zdrojů, podle kterých mělo slovo „pirát“ (a *piracy*) historicky negativní konotaci, která je mu dodnes stereotypně přikládána. Antický historik a spisovatel Thúkydídés piráty popisoval jako válečníky, kteří se vypravují na moře. Slovo „pirátství“ bylo popisováno také jako pokus, experiment nebo zkouška o krádež něčeho cizího.⁴ Dále například Cicero pirátům připisoval dva významy – byli to samozřejmě i ti obávaní lupiči na vlnách, ale pirát byl zároveň někdo, kdo „pouze“ narušoval řád civilizované společnosti.⁵

S příchodem knihtisku a vlivu osvícenství po Evropě se k definici pirátství přidal další význam. Takzvané duševní vlastnictví vzniklo spolu s tiskařskou revolucí a piráti obsadili nové teritorium. Adrian Johns představuje duševní vlastnictví a s ním spojené počátky pirátství. Ty pramení z příchodu knihtisku v první polovině 15. století. Po Gutenbergovo vynálezu prošla společnost několika změnami nejen v knihtiskařském řemeslu. Téměř každá éra si přinesla společně s výtvořeny i nově vzniklým autorstvím svoji verzi pirátství. Jedna z obecnějších definic je taková, že pirátství je překročení hranic, krádež a narušení zmíněného duševního vlastnictví.⁶ Johns však podotýká, že v každé takové éře to bylo nejprve ono samotné pirátství, které vedlo k vytvoření zákonů a ochrany, ať už děl, majetku nebo čehokoliv jiného. Jednoduše řečeno, vytvoření zákonů potřebovalo téměř vždy pirátský podnět. „*Je empiricky pravda, že právo toho, co nyní nazýváme duševním vlastnictvím, často zaostávalo za pirátskými praktikami, a skutečně, že prakticky všechny jeho hlavní principy, jako jsou autorská práva, byly vyvinuty až v reakci na pirátství.*“⁷ Jako příklad lze uvést londýnskou Grub Street, která byla tiskařskou kolébkou a počátkem tiskařského řemesla v komerčním měřítku. Johns uvádí, že právě zmiňované osvícenství by se bez padělání knih nerozšířilo, protože se díky němu dostaly knihy a periodika mezi širší společnost.⁸

První patenty neexistovaly až do konce 18. století. Měly sice za úkol chránit autory před plagiátory, ale vedly ke značným neshodám mezi podnikateli a vladaři, kteří tyto patenty vydávali. Panovníci si pomocí vydávání povolení (patentů) zaručovali loajalitu svých subjektů. Autoři mnohdy tak získali pravomoc a de facto monopol nad celou částí trhu a bránili tím rozvoji a přirozené konkurenci. Až do počátků 18. století se pirátství jako krádež či kopie týkala primárně tisku. Knihy bylo možné distribuovat a kopírovat bez vědomí a vyplácení právoplatných honorářů autorům. Začaly vznikat první pomyslné etické kodexy, které sice nebyly nijak právně vymahatelné, ale formovaly cestu pro ustanovení prvních zákonů týkajících se autorství a s ním spojené pirátství. Johns mluví o komunitách autorů a obchodníků v branži knihtisku, které mezi sebou dodržovaly tyto pravidla a pokud tedy došlo k jejich porušení, byl pachatel označen za piráta či banditu. Tiskařské řemeslo se formovalo také ve

---

⁴ Woolmer, 2020

⁵ Johns, 2013, str. 35

⁶ tamtéž

⁷ tamtéž, překlad autora, 2013, str. 6

⁸ tamtéž, 2013, str. 12

formách cechů, v rámci kterých platila nepsaná pravidla a postupy při obchodu s knihami.⁹ Nedostatečná konkurenceschopnost bylo aktuálním tématem nejen pro Londýn. Skotští a irští tiskaři se proti pevně sepnatému cechu bouřili pirátským způsobem, a to tiskem a prodejem knih za nižší ceny než ty, které vycházely v Londýně. Autorská práva stála před nutnou modernizací. Jako jeden z důležitých převratů v právě tiskařském pirátství představuje Adrian Johns Alexandra Donaldsona a jeho soudní spor Donaldson vs. Beckett v roce 1774. Výsledek tohoto sporu vedl k tomu, že Velká Británie, jako první země, zavedla limit na monopol v autorském právu na maximum 28 let. Po uplynutí této doby se jejich dílo mohlo volně prodávat bez omezení.¹⁰

Definice „pirátství“ a označení „pirátem“, které jsou spojené s krádeží duševního vlastnictví se veřejně nepoužívalo až do konce 16. století. První definice v anglickém slovníku zněla následovně: *“ten, který bez svolení tiskne kopii někoho jiného”*.¹¹ Definice se pevně vázala na polohu a politickou situaci v daném státě. Například ve Velké Británii se na začátku 19. století originály rozeznaly podle označení tisku v domovech jednotlivých tiskařů. Pokud se kniha vytiskla jinde, byla automaticky označena za podezřelý kus, který společně s tiskařem prošel kontrolou. Do této doby bylo běžnou praxí a zároveň legální vytvářet takzvaný přetisk. Ten se nepovažoval za přestupek, za předpokladu, že kousky se přetiskly mimo jurisdikci státu, ze kterého pocházel originál. Tím pádem mohly vycházet zahraniční kopie bez jediného přestupky. Tato praxe byla běžná do konce 18. století i v jiných státech jako jsou Irsko, Rakousko nebo Švýcarsko. Začátek 19. století ve Viktoriánské Anglii přinesl hned několik zákonů o ochraně autorství. Takzvané Copyright Acts chránily nejen literární autory, ale i divadelní díla. Nová legislativa chránila autora a jeho práva na dílo po celý jeho život a dalších 7 let po jeho smrti, pokud celková doba nebyla delší než 42 let celkem. V roce 1911 se zákon upravil na délku autorova života plus dalších 50 let po jeho smrti.¹²

Počátek 20. století byl především pro Velkou Británii a USA významný v rozšíření hudebního průmyslu. Zvýšila se poptávka po tištěných notách. Rozvíjející se střední vrstva začala více utrácet za kulturu. Johns také uvádí tzv. piano manii, během které britské domácnosti na začátku 20. století začaly skupovat pianina, ke kterým pochopitelně potřebovaly noty.¹³ Nové technologie, které umožňovaly vyrábět přesné kopie, byly veřejností vítány. Kopie byly natolik dokonalé, že šly stěží rozeznat od originálů. Velká část těchto společností nebyla ve skutečnosti ani tradičními firmami, ale spíše hudebními nadšenci, kteří takto “podnikali” ze svých domovů.¹⁴ Historie se opakovala ale nyní nešířili piráti knihy, nýbrž hudbu. Lidé si mohli sami nahrát a duplikovat skladby nebo vystoupení a

---

⁹ Johns, 2013, str. 11-14

¹⁰ tamtéž, str. 503

¹¹ tamtéž, str. 23-24

¹² Seville, 1999, str. 4

¹³ Johns, 2013, str. 330

¹⁴ tamtéž, 2013, str. 327

přehrát své oblíbené tóny. Stejně jako revoluční knihtisk přiblížil společnost ke čtení a zvýšil dostupnost literatury, umožnil vynález fonografu to samé milovníkům hudby. Kittler tyto vynálezy připodobňuje k zážitkům téměř nadpozemského rázu. Popisuje také, že s příchodem fonografu se koncept autorství a vlastnictví defacto rozplývá, protože nemůžeme přidat autora ke každému tónu a rýze na gramofonové desce. Kopii skladeb bylo možné hrát i v jiné rychlosti nebo se zvuk přenesl ve vyšší tónině.¹⁵ Firmy, které zastupovaly umělce držely mezi sebou jednotné ceny, což umožňovalo pirátům vpadnout do dalšího odvětví. Pirátsky získané skladby byly levnější a dostupnější. V běžné praxi byl umělec zastoupen firmou, která z každé tržby získala vlastní procenta. Díky tomu se jen mezi roky 1880 a 1900 zaregistrovalo více než 8000 děl za rok.¹⁶ Hudba panovala minulému století a s ní kralovali i piráti. Poválečné období sebou přineslo nová atraktivní média. Rozhlasové stanice zažívaly svůj boom. Přelom 40. a 50. let přidal další definici na účet pirátství – tentokrát ve formě nahrávek. Stanfordská univerzita ve své publikaci Stanford Law Review popisuje narůstající problém s pirátstvím, který definuje jako „*praxe přehrávání desky vyrobené jinou firmou a duplikování jí za účelem prodeje.*“¹⁷ Stejně jako u tisku not, i tady piráti vyhrávali před oficiálním prodejem především v cenách. V roce 1953 činil prodej jedné gramofonové desky v USA mezi 2 až 5 americkými dolary. Pirátská kopie vyšla spotřebitele na maximálně 1.5 dolaru.¹⁸

Konec války sebou přinesl boom rozhlasových pirátů, i přes to, že na trh nastoupilo další nové médium – televize. Přelom 60. a 70. let se pro několik zemí Evropy stal symbolem pirátské éry. Populární hudba, která do Evropy proudila z USA, často chyběla v programech státních nebo licencovaných stanic, a proto piráti využili své šance. Státy jako Česká republika nebo Polsko zažily svojí pirátskou éru až o pár dekad později, a to kvůli politické situaci v zemích. Přelom 20. a 21. století poté symbolizovaly počítače a sdílení na internetu. Konec tisíciletí přinesl nový termín *home piracy* neboli domácí pirátství. Díky tomu, že většina domácností měla ve svém vybavení technologii, která umožňovala nahrávat záznam z rádia, video z televize nebo obecně kopírovat, přinesla tato doba boom v pirátských kopiích. Z domácí kopie, kterou si kde kdo vytvořil s cílem mít nahrávku pro sebe a blízký kruh přátel, se postupně stalo něco nekalého. Domácnosti byly zahlcovány morální převýchovou o tom, že s každou doma vytvořenou kopií přispívají k zániku hudby a kulturního života.¹⁹

Výše uvedené definice a stručné historické shrnutí se týká pirátství konaném nejen v hudbě, ale i na jiných typech médií. V případě pirátů rozhlasového vysílání, kteří jsou primárním bodem zájmu této práce, hovoříme o takových, kteří vysílají bez licence. Často se jednalo o amatérské nadšence, kteří

¹⁵ Kittler, 1999, str. 44-45

¹⁶ Johns, 2013, str. 328

¹⁷ Stanford Law Review, *Piracy on records*, str. 433 (1)

¹⁸ tamtéž, str. 434

¹⁹ Johns, 2013, str. 435

měli dostatečné technické znalosti k sestavení vlastních vysílacích přenašečů anebo odborníků z oboru, kteří jednoduše chtěli vysílat po svém. Termín rádioví piráti nebo také *microbroadcasters*, který pochází z Velké Británie, původně popisuje právě zmíněné amatéry, kteří se pokoušeli obsadit volné frekvence pro vysílání vlastní tvorby bez jakékoliv regulace nebo zásahu ze strany státu.²⁰ Pirátství v rozhlasovém rádiu je předmětem této práce, a proto se jím bude zabývat nadále v dalších kapitolách.

1.1.2. Historický koncept pirátství v rozhlasu

Rozhlas a rozhlasové pirátství vznikalo ruku v ruce. Prvopočátky těchto pirátů sahají přibližně do 20. let 20. století, kdy propukal rádiový boom. Američtí výrobci prodali na konci roku 1924 přes 2 miliony kusů vybavení pro rozhlasové vysílání.²¹ Rádioví amatéři vysílali hojně už od 20. let. Mezi první pokusy patří vysílání ze Spojených států a severní Evropy. Rozdíl byl ale takový, že v USA se sice také jednalo o vysílání bez licence, ale šlo především o hobby vysílání rádiových amatérů a nadšenců. Z pohledu evropských států se vysílání v USA nekontrolovatelně a nekorigovaně šířilo. Ve Spojených státech se dá mluvit o prvních vysíláních už v roce 1920, a to během prezidentských voleb. Nejednalo se sice o piráty, ale nadšence první pokusy o amatérské vysílání. To bylo často podporováno firmami, ať už vybavením nebo financemi. Oproti tomu státy severní Evropy, v první řadě Velká Británie, řídily éter jako státem ovládané monopoly. Právě tam se už v roce 1904 zavedl tzv. Wireless Telegraphy Act, který kladl plnou moc nad rádiovým vysíláním státní poště. V roce 1920 vydala britská vláda zákaz rozhlasového vysílání s odůvodněním, že narušuje armádní komunikaci na moři. Jediná stanice, která mohla vysílat, a to bez reklam, byla BBC, až od prosince 1922.²² Typickým fenoménem se tedy stal státem ovládaný monopol, který neplatil pouze pro Velkou Británii. Skandinávské státy se inspirovaly po vzoru Velké Británie a BBC. Švédská vláda založila veřejnoprávní rádio Sveriges Radio, které vysílalo od 1. ledna 1925. Stejně jako její britský protějšek, nesměla stanice vysílat reklamy a financována byla z prodeje licencí k poslechu. Dánové vysílali o tři roky dříve, a to z více soukromě vlastněných stanic. To však 1925 vláda zarazila a vytvořila tzv. Statsradiofonien, později známé jako Danmarks Radio.²³ Rádioví amatéři vysílali hojně i blíž našim hranicím. Jedna z dalších zmínek o rozhlasovém vysílání bez licence v Evropě pochází z roku 1924 a týká se rádiového klubu Arbeiter-Radio-Klub Deutschland v Německu.²⁴ Rádio nejdříve vysílalo kulturní program, který se postupem času a s měnící se politickou situací v zemi přetvořil do politického vysílání. V nacistickém Německu narostl počet pirátských stanic, protože Adolf Hitler odřízl svoje odpůrce od éteru. Během druhé světové války se rozmohlo pirátské vysílání i v Nizozemí

---

²⁰ Coyer, 2002 str. 16

²¹ Doliwa, 2022, str. 25

²² Kernfeld, 2011, str. 99

²³ tamtéž, 2011, str. 100

²⁴ Doliwa, str. 25

a Polsku, kde rádio sloužilo jeden z nástrojů pro odboj proti režimu. Jedním z příkladů je polské Radio Blyskawica.²⁵

Druhá a v historii nejsilnější vlna pirátských stanic a vysílání pokračovala v 60. letech v Evropě ve Velké Británii a Dánsku, mimo Evropu pak ve Spojených státech nebo Kanadě. S vůbec prvním označením za rádiové piráty, kteří byli podobni těm, o kterých mluvíme dnes, se potýkalo vysílání právě v těchto velmocích. V obou zemích rostla popularita a poslechovost, státy vydávaly tisíce licencí k poslechu rádia a první piráti na vlnách se objevovali v éteru.²⁶ S ustálením označení „rádiový pirát“ přišlo i rozdělení na dvě kategorie, kdy se každá z nich stala příznačnou pro daný stát a kontinent. Američtí piráti pocházeli často z již fungujících stanic, které byly silnější konkurencí vytlačovány. Pirátství se tedy týkalo přenosu signálu, respektive škozením si v přenosu. Vytlačované stanice rušily signál jejich konkurentů a vyřazovaly je z vysílání. Tento druh pirátství se později objevil i ve Velké Británii, jak ze strany stanic, tak i ze strany státu. Tam se naopak na začátku rozhlasové éry rozmohl druh pirátů, který byl tvořen z posluchačů. Nejen ve Velké Británii byly licence k poslechu zpoplatněny a názor, že „Každý Angličan má právo slyšet, co se v jeho éteru děje, za předpokladu, že svým přístrojem neruší sousedy.“²⁷ nabíral na popularitě. Tito posluchači se nelegálně naladřovali na stanice bez placení licencí a vytvářeli tím narůstající hrozbu pro stanice.

1.1.3. Příklady poválečných pirátských stanic v Evropě

Poválečná Evropa se nadále potýkala s piráty na rádiových vlnách. Druhá světová válka zapříčinila konec většiny pirátských stanic v Evropských zemích.²⁸ Pozornost, a především rozpočty se obracely směrem k nově rostoucímu médiu – televizi. Rádiům a posluchačům hrozilo vymýcení z trhu. Mnoha státům Evropy nadále dominovala jedna konkrétní rozhlasová stanice, jako například zmiňované BBC, která si držela monopol na celém éterem. Konkrétně BBC sice nabízelo více programů a segmentů pro širší škálu posluchačů, ale i tak se stanice musela držet nastavených pravidel a zákonů. Posluchači chtěli to, co neměli k dispozici. Díky pirátskému vysílání byly státy donuceny vytvořit prostor pro stanice, kterých se jejich občané a trh dožadovali. Bylo to právě poválečné období v éteru, které bylo důkazem toho, že posluchači si svoji cestu našli v každém případě. Rudin připisuje tuto vysokou poptávku dvěma faktorům – tranzistorovým rádiím a rock and rollu. Posluchači měli dostupná zařízení, ale stanice jako BBC jednoduše nenaplňovaly jejich potřeby.²⁹

---

²⁵ Doliwa, 2022, str. 25

²⁶ Johns, 2013, str. 424

²⁷ tamtéž, str. 423

²⁸ Rudin, 2015, str. 336-341

²⁹ tamtéž

Stereotypně byli piráti spojováni s odboji, s protivládní agendou a vulgárním vysíláním. U některých tomu tak skutečně bylo, ale tyto charakteristiky byly ve většině případů mylné. Jedno z nejznámějších pirátských rádií – Radio Caroline vysílalo často i orchestrální skladby, balady nebo country. Programem by se tedy dalo snadno porovnat s vysíláním BBC. Radio 390 vysílalo tzv. *sweet music*, která byla určena primárně pro posluchačky a jednalo se o zamilované skladby.³⁰ Pirátům šlo o svobodu slova a svobodný projev, který nemusel nutně znamenat politická hesla a odboj, ale jednoduše hudbu, kterou posluchači vyhledávali, ale neměli ji k dispozici. Hlasatelé si budovali se svými posluchači bližší vztah a povahou stanic se jim to úspěšně dařilo. Neformální přátelství tohoto typu prohlubovali interakcemi se svými posluchači. Již zmíněné Radio Caroline, které vysílalo z lodi u břehu Velké Británie, povzbuzovalo své posluchače k tomu, aby zaparkovali auta u břehu a blikali odpovědi na moderátora, který seděl venku a takto s nimi komunikoval.³¹ Vztah s moderátory a jejich vliv na posluchače je jedním z hlavních rozdílů, který odlišoval pirátské stanice 60. let od těch licencovaných. Moderátoři neboli DJs stavěli program na vlastní osobě a na jejich osobním výběru. Posluchači často vyhledávali stanice právě kvůli jejich oblíbeným moderátorům, a ne až tak kvůli hudbě. Daný jedinec udával chod programu a mohl v éteru volně vysílat nejen své názory, ale i promovat produkty. Komerční stanice měly a do dnes mají jasně stanovený čas ve dne, který můžou během vysílání věnovat inzerci. Tyto limity se pochopitelně pirátských stanic netýkaly a moderátoři často využívali svůj vztah s posluchači k osobnějšímu promování produktů, protože to byli přímo oni, kdo o produktu mluvil, nikoliv nahraný reklamní spot.³² Podobně se orientovala i stanice Radio Veronica, která ke konci 60. let formovala vztahy se svými posluchači familiárním stylem vysílání. Posluchače oslovovali moderátoři jako přátelé a zapojovali je do vysílání. Každý moderátor měl svoji vlastní znělku nebo jiný poznávací motiv, který oznamoval jeho segment ve vysílání. Tyto jevy inspirovaly dnešní a moderní vysílání komerčních rádií. Síla a charisma moderátora dokázaly přilákat mladé posluchače a získat si jejich pozornost.³³ Radio Veronica dokonce zorganizovalo vlastní turné s názvem Drive In Show, při kterém jejich moderátoři objížděli podniky po celém státě a stali se ve vlastní míře celebritami.³⁴

Monopol, který držela stanice BBC po válce přestal naplňovat poptávku, která rapidně rostla s příchodem moderní hudby z USA. I přes to, že první rádioví piráti z moře nebyli z Velké Británie, rozhodně byli nejznámější. Radio Caroline a Radio London, jsou dvě nejvýznamnější stanice velké pirátské éry v 60. letech z téměř 20 založených stanic.³⁵ Obě stanice si byly velkými rivaly, protože se ne příliš lišily ve stylu vysílání. Stejně tak měly založený program na hlavním moderátorovi, pořádaly

---

³⁰ Rudin, 2015, str. 341

³¹ tamtéž, str. 338

³² tamtéž, str. 339

³³ Mutsaers, Keunen, 2017, str. 153

³⁴ tamtéž

³⁵ Rudin, 2015, str. 336

živé vystoupení a koncerty a následně se obě dostaly do pře s odbory, které je dovedly prakticky ke konci. Odbory zakázaly přístup oběma stanicím k prostorům k vysílání živých koncertů. Moderátoři, kteří často vystupovali v televizi, přestali dostávat pozvání, protože televizní stanice dostávaly sankce za zmínky pirátských rádií ve vysílání. Rokem 1966 se pirátům pomalu začaly zavírat dveře do komerčního éteru, protože jiná média i úřady chránící práva umělcům se proti tomuto vysílání spojili.³⁶

Rostoucí počet lodí a s nimi i stanic, které vysílaly z mezinárodních vod vyvolával konflikt. Stanice vydělávaly a vzkvétaly bez jakýkoliv regulací. Od roku 1962 začaly vznikat nové mezinárodně platné protipirátské zákony, ke kterým se připojovaly jednotlivé země. I přesto, že se jednotlivé státy snažily piráty vymýtit, čerpaly z nich inspiraci pro vedení státních a komerčních stanic. Programy vysílání se začaly připodobňovat těm pirátským, aby získali zpět mladou generaci posluchačů. Jeden z posledních států, který bojoval proti pirátům na vlnách bylo Nizozemí, které protipirátskou legislativu neprosadilo až do roku 1974.³⁷

Přelom 60. a 70. let byl významný pro piráty i v ostatních státech Evropy. Téměř v každém státě za Železnou oponou vznikala odboj ve formě pirátského rádia. Jejich počet nebyl sice tak vysoký, protože režim držel vládu nad éterem a rádiové vlny přísně kontroloval. V Dánsku a Švédsku probíhal pirátský odboj podobně jako ve Velké Británii. Stanice hledaly základny na moři, kde nepodléhaly státním regulacím a poplatkům za licence a vysílaly tak z mezinárodních vod. Britské Radio Caroline vysílalo sice nejdéle, a to až do začátku 80. let, ale nebylo první ani zdaleka jediné.³⁸ Pro Švédské posluchače vysílalo Radio Nord, Radio Syd, dále Radio Mercur u břehů Dánska a pro Nizozemí Radio Veronica, patřící jako jedno k nejstarším svého druhu.³⁹ Pirátské vysílání z moře často překračovalo více státních hranic najednou. Regulace a zákony pro rozhlas se lišily v každém státě jinak a tímto se z pirátů pomalu stal mezinárodní problém. I přesto, že historie pirátů na vlnách nesahá tak daleko, formovala tato skupina styl vysílání a chod komerčních i státních stanic ve většině států Evropy. Jejich existence byla natolik populární, že tvořila poptávku, kterou se konkurenční stanice musely dříve nebo později začít zabývat.

Dalším významným přímořským státem, který hrál roli v poválečném pirátském éteru bylo Dánsko. První vysílání z paluby lodi totiž patří dánskému rádiu Mercur, které své vysílání zahájilo v červnu 1958 a vysílalo necelé 4 roky z paluby MV Cheeta.⁴⁰ Rádio se těšilo velkému úspěchu, kdy roční obrat činilo 6 milionů dánských korun (necelých 20 milionů Kč). Program vysílání se připravoval

³⁶ Champan, 1992, str. 42-43

³⁷ Chapman, 1992, str. 28

³⁸ Doliwa, 2022, str. 26

³⁹ tamtéž

⁴⁰ Peters, 2018, str. 22

v Kodani, kde měla stanice druhou základnu, protože Dánská legislativa zakazovala pirátské vysílání pouze z pevniny, nikoliv z moře.⁴¹ Mercur cílil nejen na dánské posluchače, ale ze stejné lodi vysílal i druhou stanicí Skånes Radio Mercur ve švédštině a dosahovali na jižní pobřeží země. Švédská odnož se v roce 1962 přejmenovala na Radio Syd.⁴² Dánsko přijalo protipirátské zákony v roce 1962 a loď, ze které Mercur vysílal stát zabavil.

Skandinávii provázela celá řada pirátských průkopníků. Rádio Nord, bylo jediné pirátské rádio, které dosáhlo za hranice Finska a svým krátkým vysíláním (přibližně rok a půl) ovlivnilo finské rozhlasové vysílání, kde státní stanice držela monopol nad éterem. Svoji působnost zahájila stanice v roce 1961 z německé obchodní lodi Magda Maria zakotvené poblíž Stockholmu. I přesto, že stanice vysílala ve švédštině, získala velkou popularitu právě na jihu země.⁴³ Rádio Nord bylo unikát už od prvopočátku – zakladatelé Jack Kotschack a Gordon McLendon, kteří podnikali ve filmu a rozhlasu v USA, sebou do Baltského moře přinesli milionovou finanční podporu podnikatelů z Texasu. Původně mělo rádio kotvit v Alandském moři, aby dosáhlo na posluchače jak ze Švédska, tak i z Finska. Místo toho se zaměřili na posluchače v hlavním městě a finské posluchače z jihu země získali jako neplánovaný bonus.⁴⁴ Rádio Nord bylo průkopníkem i přímo na trhu hudby. Samo vyprodukovalo hit, který obsadil přední příčky hitparád ve Švédsku i Finsku v roce 1961. Oproti britským protějškům byla jejich strategie při vysílání méně zaměřená na moderátora a promluvu k divákům. Do příchodu Radia Nord nefiguroval ve švédském éteru žádný profesionální DJ. Ti působili pouze jako hudební technici, ale nikoli jako moderátoři a spoluautoři programu.⁴⁵ Stanice měla nastavené časové limity pro zpravodajství a vstup moderátora v jednom segmentu. Tento model nebyl tedy natolik odlišný od běžně nastavených pravidel v licencovaných stanicích.⁴⁶ Podobně jako u dánského Mercuru, byla velká část programu předtočena a připravena na pevnině ve Stockholmu a následně vysílána z moře. Jak je zmíněno na začátku, působení stanice bylo poněkud krátké. Jejich vysílání bylo často rušeno ze strany státu, legislativa povolovala pouze stanice, které měly zakoupenou licenci a ty soupeřily o stejné posluchače a postupně je přebírali tvořením podobného programu. Švédská vláda přijala protipirátský zákon s názvem Lex Radio Nord, který zakazoval jakékoli vysílání z moře nebo vzduchu, které by narušovalo licencované stanice. V červnu 1962 vysílalo Radio Nord svoji poslední skladbu na rozloučenou, a to *Hit the road Jack*.⁴⁷

Jeden z mála příkladů stanice, která získala povolení vysílat i na pevnině je nizozemské rádio Veronica. Rádio vysílalo z lodi Nordeney od roku 1960. Původní název V.R.O.N. se přejmenoval na

⁴¹ Kemppainen, 2009, str. 124

⁴² tamtéž

⁴³ tamtéž

⁴⁴ tamtéž, str. 126

⁴⁵ tamtéž, str. 127

⁴⁶ tamtéž

⁴⁷ tamtéž, str.129

Veronica s prvním sídlem v nizozemském městě Hilversum. Podobně jako u protějšků z ostatních států, i tady se předtočil program pro vysílání ve studiu a odvážel na moře. Veronica nebyla výjimečná v novém nebo šokujícím programu a hudbě, ale ve své konzistenci ve vysílání pop hudby a stejného programu. Stejný čas a stejný moderátor každý den, což bylo pro nizozemské posluchače novinkou. Průkopníci byli i v tom, že místo hledání profesionálních moderátorů a hlasatelů najali hudební nadšence a otevřeli tím brány mladé generaci spolu s první ženskou DJ Tineke de Nooij.⁴⁸ Veronica byla lídrem v pop hudbě a inspirací pro britské rádiové piráty. Tato stanice byla natolik populární, že jejich Top 40 žebříček dokázal proslavit a prosadit nizozemské umělce a kapely i v zahraničí. Stanice, přezdívána Pirate of the North Sea vysílala až do roku 1974.⁴⁹

1.2. Pirátské rádiové vysílání v České republice

1.2.1. Stručný přehled pirátského vysílání v ČR

Počátky pirátského rozhlasového vysílání v České republice nesahají dál než do roku 1990. Do roku 1989 u nás dominoval rádiovému vysílání Československý rozhlas. Tato stanice sice nebyla jediná, ale i tak veškerý éter spadal pod správu komunistického režimu. Kromě Československého rozhlasu u nás také působila stanice Hvězda, která měla téměř 500 tisíc posluchačů.⁵⁰ Média v celém státě procházela od roku 1989 reformací a privatizací. Naskytla se možnost zakládat soukromé stanice, které by konkurovaly Československému rozhlasu, který byl společně s Československou televizí odstátněn a uvolnily se tím vysílací kmitočty pro soukromé vysílatele.⁵¹ Pro soukromé stanice však do roku 1991 neexistoval právní základ a mnohé z nich začaly vysílat bez licence, tedy jako pirátské stanice. V Československu vznikl duální mediální systém, který bude zmíněn v dalších kapitolách. Díky tomu mohly vedle sebe fungovat soukromé i veřejnoprávní stanice.

Začátek 90. let u nás odstartoval éru pirátského vysílání. Na prvním místě stojí Rádio Stalin, které se později přejmenovalo na Rádio 1 a vysílalo z Prahy. Podobně jako tomu bylo u jejich budějovického protějšku Rádía Podzemí, kterému se tato práce věnuje, Rádio Stalin vysílalo z podzemních prostor u Stalinova pomníku na Letné v Praze. Vysílací technika byla rádiu věnovaná francouzskou stanicí – Rádio Energie, jako symbol podpory nezávislého a svobodného projevu.⁵² Hlavním impulzem za vytvoření stanice byl protest proti nevyřešené legislativě týkající se rádiového vysílání. Československý rozhlas byl prakticky jediná stanice, která mohla v éteru vysílat a pro udělování licencí nebyl vytvořený žádný systém. „*Je to způsob manifestace, protože nám nechtějí vyřídít naši*

⁴⁸ Mutsaers, Keunen, 2018, str. 149

⁴⁹ tamtéž

⁵⁰ Končelík, Večeřa, Orság, 2010, str. 237-238

⁵¹ Bednařík, Jirák, Köpplová 409

⁵² Rádio 1 slaví 30 let [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.radio1.cz/radio1-slavi-30-let/>

žádost o povolení legální rozhlasové stanice. Toto pirátské vysílání je naše poslední možnost po půlročních tahanicích s úřady.“ cituje jeden ze zakladatelů stanice Rádía Stalin.⁵³ Stanice zahájila svoji funkci 19. října 1990 a byla vůbec první po roce 1989. Vysílání probíhalo v rámci výstavy Totalitní zóna, kterou pořádala Linhartova nadace. Výstava byla zaměřená na představení alternativních umělců, kterých se akce zúčastnilo 200 ze 17 zemí světa. Výstava probíhala právě u Stalinova monumentu, odkud Rádio Stalin vysílalo živě přenos s účastníky výstavy.⁵⁴

Stanice se ale nedočkala dlouhého vysílání. To bylo úřady ukončeno 25. října 1990 a policie zabavila vysílací techniku.⁵⁵ Tento krok vyvolal negativní ohlas a vytvoření petice za znovuoobnovení vysílání a omezení monopolu státního rozhlasu, kterou podepsalo 30 000 lidí.⁵⁶ Stanice nejprve obnovila provoz pod názvem rádio Ultra, ale ten vyvolával politické otázky, které motivovali zakladatele ke zvolení neutrálnějšího názvu – Rádio 1. Po získání licence se stali první soukromou rozhlasovou stanicí v Československu.⁵⁷ Od začátku svého působení se rádio odlišovalo svojí nabídkou alternativních interpretů, kteří na jiných stanicích k poslechu nebyli. Už od začátku svého vysílání podporovali kulturní rozvoj v zemi a odmítali se poddávat trendům a hitparádám. Stanice získala licenci 25. března 1991 a s ní i přidělenou frekvenci 91,9 MHz.⁵⁸ Rádio 1 vysílá do dnes se stejným posláním jako před 30 lety.

Dalším průkopníkem v historii českého rozhlasového pirátství je Rádio Krize, které dnes vysílá jako internetové rádio pod názvem Radioo.cz. Jeho zakladatel, který používá přezdívku Matony, vysílal z Rosic u Brna na vlastnoručně postaveném vysílači.⁵⁹ Svůj sen si po práci v regionálních stanicích plnil vysíláním po dobu přibližně 2 let, a to do roku 2000, kdy bylo zastaveno Českým Telekomunikačním Úřadem společně s pokutou. Rádio dnes působí jako internetový portál pro amatérské nadšence do vysílání.⁶⁰ Matony vysílal na frekvenci 107,9 MHz. Pro své posluchače přenášel pořady z brněnského rádia Kiss Hády, kvůli slabému dosahu do jeho bydliště – Rosic. Za své pirátské vysílací období mu byla udělena pokuta 3000 Kč. Pro porovnání, dnešní výše pokuty činí až 100 000 Kč.⁶¹ Své pirátské rádio má i Ostravsko, které vedl Petr Šverka, a to stanici Top Radio. Narozdíl od svých protějšků, které zůstávaly typicky v anonymitě kvůli potenciálnímu riziku zrušení stanice a zastavení vysílání, se

⁵³ Prágová, 2017, str. 42

⁵⁴ Linhartova nadace [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://linhartovanadace.cz/o-nadaci/historie/>

⁵⁵ Rádio 1 slaví 30 let [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.radio1.cz/radio1-slavi-30-let/>

⁵⁶ Pražské Radio 1 slaví 20 let pirátského vysílání Rádía Stalin z Letné [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/prazske-radio-1-slavi-20-let-vysilani-radia-stalin/>

⁵⁷ Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019, str. 409

⁵⁸ Pražské Radio 1 slaví 20 let pirátského vysílání Rádía Stalin z Letné [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/prazske-radio-1-slavi-20-let-vysilani-radia-stalin/>

⁵⁹ Rádía online [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <http://www.radioo.cz/historie>

⁶⁰ PIRÁTI JDou ON-LINE [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/27/pirati-jdou-on-line>

⁶¹ Vysílá Radio Lukys [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: https://www.geocaching.com/geocache/GC35E8N_vysila-radio-lukys

majitel stanice k vysílání veřejně hlásil. Rádio vysílalo v roce 2003.⁶² Dalšími příklady jsou pražské Rádio Bílá Hora, které se pojmenovalo podle kmitočtu 1620 kHz, na kterém vysílalo a plzeňské rádio Courage, jehož frekvenci později převzalo rádio Beat.⁶³

Některé méně známé stanice, ale i ty, které jsou zmíněné výše, komunikovaly se svými posluchači pomocí QSL lístků. Takové lístky jsou karty velikosti pohlednice, pomocí kterých si rádiovní amatéři předávali potřebné informace k naladění stanice. Karta obsahovala základní údaje jako např. datum, čas, kmitočtové pásmo, potřebné zařízení k naladění a jiné další. Viz příloha 1 můžeme vidět ukázkou QSL karty rádia Bílá Hora, které vešlo do povědomí pokusy o silvestrovské vysílání několik let po sobě. QSL karty jsou časté ve státech, kde je silná mediální cenzura.⁶⁴

Příloha č.1 QSL karta rádia Bílá Hora

V neposlední řadě je nutné nastínit historii Rádia Podzemí. Tato stanice začala vysílat ze sklepa v ulici Jírovceva v Českých Budějovicích a odtud získala také svůj název. Jeho zakladatelem je JUDr. Ladislav Faktor, který měl ve svém sklepě nahrávací studio. Společně s Bohuslavem Ondráčkem a Antonínem Coufem založili stanici na protest proti vedení a dramaturgii Československému rozhlasu, kde Faktor pracoval jako moderátor. Stanice vysílala od Silvestra roku 1990 až do konce léta 1991,

⁶² V Ostravě vysílá nové rádio, je ale pirátské [online]. [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: https://www.radiotv.cz/p_radio/r_licence/v-ostrove-vysial-nove-radio-je-ale-piratske/

⁶³ PIRÁTI JDOU ON-LINE [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2007/27/pirati-jdou-on-line>

⁶⁴ QSL lístky [online]. [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/LISTKYC>

kdy získala oficiální licenci a stanice se přetvořila na komerční s názvem Rádio Faktor. Společně s Rádiem Stalin se dělí o prvenství v pirátském vysílání u nás.⁶⁵

1.2.2. Legislativní rámec a změny v soukromém rozhlasovém vysílání v roce 1991

Do roku 1991 nebyl v Československu nijak ustanoven legislativní rámec pro soukromé rozhlasové stanice. Bednařík, Jirák a Köpplová, kteří ve své knize věnují dějinám českých médií, dělí vývoj československých médií po roce 1989 do tří fází – transformace (1), konsolidace (2) a digitalizace a internetizace (3).⁶⁶ V první části, do určité míry, se existující česká média odpoutala od státu. Československý rozhlas i Československá televize se uvolnili od státní kontroly médií a stali se z nich média veřejné služby po vzoru médií z Velké Británie a Německa. I tak zůstali Český rozhlas a Česká televize úzce spojeni se státem, například formou financování z koncesionářských poplatků o jejichž výši rozhoduje poslanecká sněmovna. Stát si zachoval funkci v Radě pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV), kterou volí rovněž poslanecká sněmovna.⁶⁷ Rada byla ustanovena v březnu 1992 a jejím hlavním cílem bylo udělit co nejvíce licencí. Tímto krokem se značně nabourala role Českého rozhlasu, protože zájmy veřejnoprávní stanice byly upozaděny před zájmy komerčních.⁶⁸ Celý systém se přesouval z modelu, který sloužil především pro ideologickou propagandu, k modelu sloužícímu primárně diskuzi o veřejném zájmu. Média otevírala brány soukromému podnikání s cílem poskytovat zábavu a rozptýlení.⁶⁹ Bednařík, Jirák a Köpplová tento celý posun shrnují následovně:

*„Mediální systém se ustanovoval ve více vzájemně provázaných rovinách: (1) Transformoval se vnější normativní a ekonomický rámec fungování médií – změnila se základní legislativa a vznikl plnohodnotný reklamní trh, (2) transformoval se obsah mediální produkce, (3) transformovaly se vztahy uvnitř mediálního sektoru, a to především vztahy vlastnické, (4) transformovala se poptávka: lidé jako uživatelé médií mohli v nových podmínkách klást na média jiné nároky a využívat je jiným způsobem než v době, kdy součástí běžného povědomí byla jistota, že média jsou nástrojem státní a stranické politiky“.*⁷⁰

Mediální legislativa pro vznik nových soukromých médií neexistovala až do roku 1991, kdy byl nově přijat zákon č. 468/1991 Sb. o rozhlasovém a televizním vysílání, který stanovuje: „*Provozovatelé*

⁶⁵ Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019, str. 409

⁶⁶ Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019, str. 395

⁶⁷ Končelík, Večeřa, Orság, 2010, str. 260

⁶⁸ Moravec, 2000, str. 11

⁶⁹ Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019, str. 399

⁷⁰ tamtéž, 2019, str. 398

vysílají programy svobodně a nezávisle. Do jejich obsahu lze zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích.⁷¹ a dále „Licenci uděluje žadatelům Rada České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání (dále jen "Rada"). Na udělení licence není právní nárok.“⁷² Zákon byl přijat 21.11.1991 a stanovuje, že státní rozhlas a s ním i televize se přeměňují na média veřejné služby a uvolňují místo na trhu i těm soukromým. Zároveň vydávají licence opravňující nově vznikající média k vysílání. Mezi první držitele těchto licencí k vysílání patřilo již zmíněné Rádio 1 (původně Stalin), Evropa 2, Vox a Rubí.⁷³ Celý mediální systém procházel transformací. Vznik pirátských stanic na začátku 90. let přinutil vládu k vytvoření provizorní meziresortní komise, jejíž úkol bylo udělovat licence k experimentálnímu vysílání.⁷⁴ Díky tomu, že se trh otevřel i soukromým médiím se kompletně přetvořil stávající ekonomický model fungování médií a vznikl plnohodnotný reklamní trh. Tím, že média nebyla už pouze nástrojem státní a stranické politiky se transformovalo jejich postavení vůči veřejnosti, zvýšila se poptávka po konzumaci médií a upravila se také mediální produkce, tak aby pasovala novým podmínkám trhu.⁷⁵

Tomuto období se také říká boj o éter.⁷⁶ Nazval ho tak Václav Moravec, který toto období rozděluje na 3 etapy. Boj o éter, tedy roky 1990-1992, je obdobím prvním. Výše zmíněná Evropa 2 začala své vysílání netradičním způsobem, a to, když ještě jako francouzská stanice Europe 2 projevila zájem o vysílání na nově uvolněném rozhlasovém trhu. Ředitel stanice, Martin Brisac, podepsal dohodu o spolupráci s generálním ředitelem Československého rozhlasu v březnu 1990, bez vědomí či jakkoliv nastaveného rámce od tehdejší vlády. Společnou dohodou obešli oficiální povolení a zároveň zrušili monopol Československého rozhlasu. V roce 1990 také odsouhlasila vláda vstup zahraničních stanic do rozhlasového vysílání, a to pro Svobodnou Evropu, BBC a RFI. Druhé se týká doby mezi roky 1992 až 1997, které se vyznačuje především duálním systémem vysílání. Poslední období počínaje rokem 1997 trvá až do dnes.⁷⁷

Následuje další fáze, kterou Jiráček, Bednařík a Köpplová nazývají konsolidací.⁷⁸ Tato fáze trvala od roku 1994 do roku 2008, kdy zahraniční vlastníci začali rozšiřovat svoje pole působnosti především u tištěných médií. Blíže k roku 2008 se postupně opět stahovali z českého trhu. V roce 1994 se spuštěním televizní stanice Nova odstartovala komercializace českých médií a trh se již kompletně zorientoval na ziskovost. Český rozhlas nabízel 6 tematických vysílání, aby mohl konkurovat nově vznikajícím komerčním stanicím. Úspěšné byly stanice Frekvence 1 a Rádio Alfa, které nezískaly

⁷¹ §4 zákona č. 40/1964 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání

⁷² §10 zákona č. 40/1964 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání

⁷³ Končelík, Večeřa, Orság, 2010, str. 260-261

⁷⁴ Moravec, 2000, str. 11,

⁷⁵ Bednařík, Jiráček, Köpplová, 2013, str. 398

⁷⁶ Moravec, 2000, str. 11

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ Bednařík, Jiráček, Köpplová, 2019, str. 398

prodloužení licence a jejich frekvenci v roce 1999 převzalo Rádio Impuls. Na konci devadesátých let se také rozšířila stanice Evropa 2 a vznikla široká nabídka soukromých stanic pro posluchače. Média se orientovala na ziskovost, zábavu a odpočinek. Bulvární témata začala dominovat nejen v tisku ale i v rozhlasu. Tyto charakteristiky, společně s prostorem pro reklamy, si média udržela do současnosti.⁷⁹ Média byla vlastněna především zahraničními firmami a rozhlasové stanice byly financovány z velké části zahraničními investory. V českém vlastnictví zůstal pouze deník Právo.⁸⁰ V letech mezi 1994 a 1997 se počet provozovatelů v oblasti rozhlasového vysílání zněkolikanásobil. V roce 1994 jich v České republice působilo celkem 59, o rok později již 87. Licenční politika komise natolik upřednostňovala rozvoj nových stanic, že byla na místě sebereflexe a nové plánování počínání si s licencemi. Tento krok vedl ke značné nerovnováze v duálním systému, kde měl Český rozhlas figurovat jako rovnocenný hráč na poli rádiového vysílání. Ten byl tímto vytlačen a zůstal na okraji zájmů.

Nová média a internet společně přinesly potřebu pro vytvoření nových norem a otevřely tím diskuzi k úpravě legislativy. Během třetí fáze podle Bednaříka, Jiráka a Köpplové docházelo k digitalizaci a internetizaci.⁸¹ V této fázi se nacházíme i dnes. Domácí vlastníci médií obsadili hlavní stanice a mediální domy. Digitalizace se pomalu propracovala do médií, ale její prvopočátky začaly už v roce 1992, kdy se Československo poprvé připojilo k internetu. Média byla nucena držet krok s dobou.

1.3. Alternativní média – komunitní a pirátská rádia

1.3.1. Koncept a definice

Často zaměnitelné termíny – komunitní a pirátská média. Tyto dvě rozdělení jsou často používaná pro popis médií, které nespádají do kategorie komerčního či veřejnoprávního média. Každý typ ze zmíněných rádií dává svým posluchačům, do určité míry, hlas a sílu, reprezentuje danou skupinu nebo komunitu a zároveň ji alespoň částečně zapojuje do chodu média. V čem se tedy tyto média – konkrétně rádia, liší? Christian Fuchs se alternativními médii a jejich kategorizací zabýval v práci *Alternative Media as Critical Media*. Fuchs popisuje alternativní média jako kritická a dále je rozřazuje dle nosiče. I přes to, že označení za alternativní je obecnější – přináší společné prvky, které platí jak pro komunitní, tak i pirátská. V masových komerčních i veřejnoprávních médiích je autor, tedy hlas média profesionál, který je za práci a tvorbu obsahu placený. To pro alternativní (a následující subkategorie) není pravidlem.⁸² Alternativní média předávají svému publiku hlas a možnost se vyjádřit. Jednoduše dávají prostor veřejnosti se zapojit. „*Kdokoliv se může stát autorem*

⁷⁹ Bednařík, Jirák, Köpplová, 2019, str. 411-412

⁸⁰ tamtéž, str. 413

⁸¹ tamtéž

⁸² Fuchs, 2010, str. 178

bez nutného tréninku nebo expertízy. Z obyčejných občanů se mohou stát žurnalisti a žurnalistika může být vedená občany.⁸³ Dále je rozdíl v tvorbě obsahu. Tradiční média tvoří především s cílem co nejvyššího zisku a informování o populárních tématech. Je častou praxí, že kvůli prodeji se podávají informace manipulativně a neudávají skutečnosti o společenských problémech a jejich příčinách. Kritická média se těchto témat jednoduše nebojí. Jejich poslání je, nebo alespoň mělo být, informace podat jasně a bez komerčního zabarvení.

1.3.2. Komunitní rádio

Komunitní rádio vychází z jádra dané komunity a existuje pro ni. Je spjato buďto geograficky, nábožensky nebo například zájmově s danou komunitou, kterou reprezentuje. Jedinci, pro které je vysílání určené jsou nedílnou součástí takového média – nejen rádia. Oproti tradičním médiím, se zde komunita podílí jako „producenti“ obsahu.⁸⁴ Uvádí tak i Nico Carpentier: „Cíl komunitních médií v rámci prvního rozměru (sloužit komunitě) se navíc často překládá jako umožnit a usnadnit členům komunity přístup a zapojení. ‚Obyčejní lidé‘ dostávají příležitost projevit se a být oceněni.“⁸⁵ Tyto stanice jsou typicky neziskové a tvořené amatéry nebo dobrovolníky, kteří mají v dané komunitě kořeny nebo jsou její součástí. S tím souhlasí i Kate Coyer, která ve své knize popisuje, že komunitní rádia jsou 90% komunita a 10% rádio.⁸⁶ „(Komunitní rádio) je zdrojem lokálních zpráv, zábavy a informací ze sousedství. Rádio existuje pro dobro samotné komunity, spíše než pro zisk majitelů stanic.“⁸⁷ Typicky mají tyto stanice malý lokální dosah, pokud nejsou čistě internetové, a přináší zprávy a aktuality z místa odkud vysílají v měřítku např. sousedství nebo regionu. I přesto tvoří komunitní rádia v mnoha zemích jeden ze tří hlavních sektorů a pilířů rozhlasových médií. Jsou to například Francie, Německo anebo Rakousko.⁸⁸

Vysílání a samotná existence komunitního rádia nebo i jiných komunitních organizací závisí na kolektivně definované řídicí struktuře dané organizace. Ta musí přímo operovat vně a s vybranou komunitou a aktivně jí zapojovat do chodu a provozu. To, co komunitní rádio umožňuje je změna toku komunikace z „top-down“ neboli z řídicích pozic směrem dolů na komunikaci horizontální. Tento model umožňuje nejen otevření nutného prostoru pro debatu vně komunity ale i zve více zájemců k aktivnímu zapojení.⁸⁹ Tyto stanice se často označují za třetí sektor nebo segment rozhlasového vysílání vedle veřejnoprávních a komerčních/soukromých stanic.⁹⁰ Od těch se liší už ze

⁸³ tamtéž, překlad autora

⁸⁴ Atton, 2015, str. 7

⁸⁵ Carpentier, Lie a Servantes, 2003, str. 6-7

⁸⁶ Coyer, Downmunt a Fountain, 2007, str. 112-113

⁸⁷ překlad autora, tamtéž

⁸⁸ Komunitní média [online]. [cit. 2023-04-28]. Dostupné z: https://www.rrtv.cz/files/pracovni-skupiny/komunitni_media.pdf, str. 15

⁸⁹ Fox, Dutta, 2019, str. 71-72

⁹⁰ tamtéž, 2019, str. 26

samotné podstaty existence takové stanice. Tento rozdíl popisují Fox a Dutta: „*Jeden z hlavních rozdílů veřejného/komerčního rádia je, že nezapojuje komunity do žádné diskuze rozhodující o struktuře média a nemá nastavená pravidla pro zahrnutí komunity do chodu rádia.*“⁹¹ V porovnání s veřejnoprávním rádiem, které se často upřednostňuje a podřizuje zájmům a kontrole státu, nemá komunitní rádio nad sebou žádnou vládní autoritu, která by mohla diktovat chod a styl vysílání.

Komunitní rádia mohou mít více cílů, které lze těžko shrnout jednou definicí. Obecně jde o prosperitu dané komunity, které se médium týká. Komunitní rádia spadají pod AMARC, světovou asociaci komunitních rádiových stanic. Ta definuje jako svůj cíl: „*zesílit hlasy vyčleněných jedinců ze společnosti skrze komunitní média, podporovat a umožnit přístup ke komunikaci, a bránit rozvoj komunitních rádií po celém světě.*“⁹² Tento model by se dal shrnout větou – společně a pro sebe. Další charakteristikou je využití stanic třetími stranami. Podobně jako využívají komerční inzerenti komerční rádia k propagaci svých firem a produktů, využívají neziskové organizace, hnutí a společnosti komunitní rádiové stanice ke komunikaci s jejich cílovými skupinami.

Vysílání, a i samotná stanice by měly reflektovat skupinu, kterou zastupuje a za kterou se staví. Úspěšnost komunitních rádií se neměří v zisku ani poslechovosti, nýbrž ve službě a užitku, kterou komunitě nabízí a zprostředkovává. Typickým příkladem ze zahraničí jsou etnické nebo náboženské menšiny, které komunitní rádia využívají.⁹³ Komunity, pro které mají tyto stanice velký přínos jsou ale i zájmové. Jsou zaměřené na vysílání pro mládež a seniory, pro LGBTQ+ komunity, vzdělávací a specificky zaměřené kulturní stanice. Ty všechny můžeme také řadit do komunitních rádií.⁹⁴ Další vlastností je lokalita, ze které rádio vysílá. Geografická poloha je pro mnoho skupin klíčová a komunitní rádio by mělo vysílat v oblasti své zájmové skupiny.⁹⁵ Jednoduše řečeno, klíč k úspěšně vedenému komunitního rádia je přístup a dosah ke komunitě samotné. Participace ze strany zástupců komunit je často pro chod stanic kritická a jsou aktivně zváni k tomu, aby se přidali k vysílání nebo navštívili místo, kde stanice sídlí. Carpentier ji popisuje dokonce jako klíčový faktor pro komunitní médium: „*Participace je proces, kde jednotliví členové (komunity) mají určitý stupeň moci ovlivnit nebo určit výsledek.*“⁹⁶ Aktivní účast je vítána, a i očekávána, nejen v programu vysílání, ale i v managementu. Fox ve své knize uvádí, že i přesto, že se jen samotný fyzický přístup může zdát jako banalita, je to jeden z klíčových kroků, které by komunitní stanice měly podstoupit a svým posluchačům umožnit. Dále cituje: „*Je nutné komunitám připomínat, že jejich rádiové stanice opravdu patří jim.*“⁹⁷

⁹¹ Fox a Dutta, 2019, překlad autora, str. 26

⁹² tamtéž, překlad autora, str. 27

⁹³ Hand, Traynor, 2012, str. 133

⁹⁴ Backhaus, 2022, str. 582-583

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Carpentier, Lie a Servantes, 2003, str. 8

⁹⁷ Fox, Dutta, 2019, str. 94-95

V České republice jsou komunitní rádia primárně internetová. Jako příklad organizace, která plní podobný cíl jako komunitní rádio u nás jsou komunitní divadla na menších městech, které jsou iniciativou obyvatel. Naopak v zahraničí, např. ve Francii, jsou komunitní rádia nedílnou součástí historie rozhlasového vysílání a spadají do triádního systému, který oproti našemu duálnímu má tři položky – komerční, veřejnoprávní a komunitní.⁹⁸ Komunitní rádia pro svoji amatérskou a často neoficiální podstatu hrají klíčovou roli pro obyvatelstvo v zemích vládnoucích diktaturou a silnou státní mediální cenzurou. Jako příklad jsou komunitní rádia z Jihoafrické republiky, kde v 90. letech sloužila jako hlavní zdroj pro boj za demokracii. Komunitní rádia společně i s pirátskými získala ke konci dekády licence. Tyto stanice sloužili obyvatelstvu jako zprostředkovatel jejich hlasu. Jihoafrická republika je stát bohatý na etnické menšiny, pro které jednotlivé stanice vysílaly v jejich okolí a jazyce, a umožnily se veřejně projevit.⁹⁹

Proč tedy pro komunitní rádia není v České republice místo? Tímto tématem se zabývá Henry Loeser a přináší pro to dvě odůvodnění. Pro existenci komunitních rádií a médií obecně je potřebné zastoupení komunit ve společnosti. Loeser podotýká, že pro českou společnost platí persistentní apatie a skepticismus vůči médiím obecně a tvorbě nových forem médií.¹⁰⁰ Co Loeser uvádí je také nedostatečná aktivita komunity, která by stanici po spuštění udržela tzv. při životě. Na druhou stranu se česká mediální scéna pokusila několikrát o spuštění komunitních rádií, v některých případech (zmíněné v další kapitole) i úspěšně. Za úspěch se dají také označit komunitní divadla.¹⁰¹ Dalším důvodem, proč komunitní rádia nemají v České republice místo je nedostatečná legislativa. Aktuální znění zákona č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů je v udělování licencí poměrně liberální, jelikož o licenci může zažádat jakákoliv právnická i fyzická osoba. Vydané licence ale nejsou určena pro komunitní vysílání.¹⁰²

Vyvstává otázka, proč jsou komunitní rádia často srovnávána a ztotožňována s těmi pirátskými. Oba typy stanic sdílí společné rysy, ale podstata jejich existencí je odlišná. Piráti mohou sdílet ideály demokratické komunikace a přístupu k vybraným komunitám, ale často vysílají i z jiných, pro ně důležitějších, důvodů. První zásadní rozdíl je takový, že komunitní rádia jsou ve většině států licencovaná nebo legální. Pirátské rádio existuje za předpokladu, že jde na protest vůči legislativě dané země.¹⁰³ Toto tvrzení podporuje Chris Atton: „(pirátská rádia) často vysílají zvenčí jurisdikce

⁹⁸ Hand, Traynor, 2012, str. 126-128

⁹⁹ Sewlal, Robin, 2022, str. 1-23

¹⁰⁰ Loeser, 2012, str. 133

¹⁰¹ tamtéž

¹⁰² tamtéž, str. 136

¹⁰³ Hester, 2014, str. 6-7

jejich cílové skupiny proti vládou ovládanému éteru“¹⁰⁴ K této definici ještě přidává Kate Coyer, že pirátská rádia nejsou pouze vládní opozicí ale také hnutí „just because we can“.¹⁰⁵

I přes to jsou v některých zemích vnímané komunitní stanice jako pirátské a nelegální v očích státu, protože pro ně není vytvořený jasný legislativní rámec. Tyto stanice také mohou často cílit na vybranou skupinu či figurovat jako pomocná ruka veřejnosti, jejich vznik však nestojí na pomoci a podpoře vybrané skupiny.¹⁰⁶ Je to jedno z dalších pojetí mezi piráty a komunitními rádii. Podobností je mnoho, jako například chtěná participace ze strany posluchačů. Příklady můžeme najít i ve zmíněné historii pirátských rádií z 60. let, kdy hlasatelé vybízeli své posluchače k interakcím pomocí světél aut a k účasti na živých vystoupeních stanic.¹⁰⁷ Piráti sice oproti komunitním rádiím o management „z ulice“ často nestojí, ale takzvaná *open-door-policy* se dá vztáhnout k oběma typům rozhlasu.

1.3.3. Příklady komunitních stanic v České republice

V České republice vysílají komunitní rádia na internetu. Díky tomuto formátu jsou až na výjimky bez licence. Jediným unikátem svého druhu je Rádio Proglas. Soukromá stanice vysílá od roku 1995, kdy ji založila křesťanská skupina v Brně. Proglas bylo možné označit za komunitní především v jeho začátcích. Nyní se kategorizují jako „rozhlasová stanice rodinného typu založená na tradičních křesťanských hodnotách.“¹⁰⁸ Za chod rádia zodpovídal otec Martin, který v té době působil jako brněnský biskup. Projekt byl podpořený Biskupskou konferencí a získal finanční dotaci na zařízení studia a technické vybavení. Tento projekt byl nejen podpořen ze strany církve v České republice, ale i z vídeňské diecéze a německé organizace Renovabis 44.¹⁰⁹ Cílem, jak uvádí ve svém statutu na oficiální webové stránce stanice, je šířit víru a vzdělávat své posluchače. „Rádio Proglas šíří poselství evangelia a křesťanskou kulturu především česky mluvícím lidem. Používá k tomu zejména mluvené slovo a hudbu šířenou pomocí všech dostupných technických prostředků.“ Stanice nevysílá reklamy – finanční prostředky získává čistě dary od svých posluchačů formou online sbírky a dalších dárců.¹¹⁰

Dalším příkladem je Rádio ICM, které vysílá od roku 2004. Stanice funguje dobrovolnický. Moderátoři ani jiní členové týmu nemají finanční odměnu za svoji působnost ve stanici. Rádio vysílá

---

¹⁰⁴ Atton, 2015, překlad autora, str. 498

¹⁰⁵ Coyer, Downmunt a Fountain, 2007, str. 15

¹⁰⁶ tamtéž, str. 112-113

¹⁰⁷ Light, 2011, str. 52-53

¹⁰⁸ Statut Proglasu [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné

z:<https://www.proglas.cz/o-nas-a-s-nami/o-proglasu/statut-proglasu/>

¹⁰⁹ O Proglasu [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z:

<https://www.proglas.cz/o-nas-a-s-nami/o-proglasu/historie/>

¹¹⁰ Statut Proglasu [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné

z:<https://www.proglas.cz/o-nas-a-s-nami/o-proglasu/statut-proglasu/>

z Českého Krumlova. Vysílá nonstop s jasně daným programem pro jednotlivé dny. Stanice se pyšní reprezentací začínajících lokálních umělců, pro které má vytvořený segment ve svém programu. Dále se angažují v mezinárodních spolupracích s obdobnými stanicemi jako je FRF z Rakouska, kdy si stanice vyměňují pořady a organizují akce pro setkávání rádiových nadšenců. Stanice se snaží zapojit mladé posluchače ve školním věku k vytváření vlastních rádiových pořadů.¹¹¹ Ze začátku nultých let v České republice vysílalo i Rádio Rota, které se zaměřoval na romskou menšinu v zemi. Rádio vysílalo od roku 2002 z internetového portálu www.radiorota.cz s živými vstupy každý den. Svoji činnost po pěti letech stanice ukončila. Program se skládal z nejen hudby, ale i romské literatury a kulturního dění. Rádio tedy nesloužilo pouze pro zástupce své komunity, ale i jako vzdělávání pro ostatní o romské kultuře. Vysílání probíhalo v češtině, romštině a angličtině. Díky tomu mělo rádio posluchače i v zahraničí.¹¹²

Historie komunitních rádií se v České republice stopuje obtížně. Jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, není to jen chybějící legislativa, ale nedostatek motivace v komunitách samotných. Komunitní rádia čerpají z komunity a její participace na chodu stanic, což je něco, čeho v českém éteru je a byl nedostatek.

---

¹¹¹ O nás [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://www.radioicm.cz/index.php?page=page&pid=264>

¹¹² Na internetu začalo vysílat první romské rádio Rota [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://mam.cz/zpravy/2002-11/na-internetu-zacalo-vysilat-prvni-romske-radio-rot/>

2. Metodologická část

Tato práce se zabývá Rádiem Podzemí, které v roce 1991 vysílalo jako pirátské rádio z Českých Budějovic. Společně se svým pražským protějškem rádiem Stalin byly jedny z prvních, které položily základní kámen v historii pirátského rozhlasového vysílání u nás. Hlavní výzkumná otázka zní, *jak fungoval provoz pirátského vysílání Rádía Podzemí? (HVO)* Jak bylo zmíněno v teoretické části, motivací za vznikem pirátského média je hned několik. Konkrétně v České republice jednoduše neexistoval legislativní rámec, který by stanicím umožnil vysílat jinak než pirátsky. Na hlavní výzkumnou otázku navazuje tato práce dalšími vedlejšími:

VVO1: Jaké rysy alternativních médií můžeme na příkladu Rádía Podzemí pozorovat?

VVO2: V jakých aspektech provozu se projevila transformace z pirátského na komerční rádio?

Práce má za cíl popsat období pirátského vysílání Rádía Podzemí a přiblížit tak období postrevolučního éteru v Československu. Současně se snaží porozumět motivaci jednotlivých aktérů za pirátským vysíláním Rádía Podzemí a dále tomu, jak tito lidé vnímali období vysílání s přesahem do komerčního média. Primárním zdrojem jsou rozhovory se zakládajícími členy Rádía Podzemí, kteří figurovali ve funkcích moderátorů, techniků nebo i marketérů. Dále tato práce čerpá z archivních mediálních zdrojů – novinových článků, dokumentů rádia, fotografií, videí a dopisů od posluchačů.

2.1. Vzorek dat a narátorů

Jak bylo již nastíněno výše, tato práce využívá více typů dat a zdrojů. Primárním zdrojem jsou rozhovory. Jako dotazovaní byli vybráni zakládající členové Rádía Podzemí, kteří všichni působili alespoň na část půlročního vysílání. Výběr narátorů začal rešerší základních dat o rádiu a oslovením zakladatelů. Následně výběr pokračoval s prvky tzv. *snowball effect*, kdy s každým přibývajícím rozhovorem byl získán další kontakt. Všichni narátoři s použitím jmen a informací zmíněných během rozhovorů souhlasili. Rozhovory byly pro časové důvody s každým dotazovaným uskutečněny pouze jednou.

Dalším zdrojem dat se staly archivní novinové články, převážně z regionálního deníku *Jihočeská Pravda*. Články pochází z archivu Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích a pokrývají celé vysílání Rádía Podzemí až po transformaci na Rádio Faktor. Třetím zdrojem jsou fotografie a dobové audiovizuální nahrávky. Spadají do nich tři fotky stanice, video reportáž z lokálního televizního vysílání, která zobrazuje přesný vzhled improvizovaného studia v ulici Jírovceva v Českých Budějovicích. Dále tam patří 2 znělky a reklamní inzerce rádia. Jedno z mála fyzicky dochovaných dokumentů jsou dopisy od posluchačů, kteří psali do studia do pořadu Aleny Binterové.

Ta je se souhlasem zapůjčila pro účely této práce. V neposlední řadě má práce k dispozici archivní dokumenty rádia – rozpočty, smlouvy a první odezvy posluchačů z archivu již nyní Rádia Faktor, které všechny pochází z období po získání licence.

Dokumentů se však nedochovalo příliš. Historické artefakty uložené pamětníky jsou často až z období HitRádia Faktor, tedy o několik let později, než probíhalo vysílání Rádia Podzemí. Pro svoji pouze několika měsíční existenci se lokální média o Podzemí příliš nezajímala.

2.2. Metodologie

Stanovené výzkumné otázky poukazují na kvalitativní výzkum. Pro HVO (hlavní výzkumnou otázku), která zní: *Jak fungoval provoz pirátského vysílání Rádia Podzemí?* jsem zvolila jako metodu hloubkové rozhovory. V práci se zaměřuji na úzký počet respondentů, kteří figurovali jako aktéři při zakládání Rádia Podzemí. Rozhovor je nejčastěji používanou metodou kvalitativního výzkumu. Hloubkový rozhovor neboli in-depth interview, definuje Švaříček a Šed'ová jako: „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“¹¹³ Cílem hloubkových rozhovorů je zkoumat členy daného prostředí a poodhalit, jak dané skupiny intepretovaly vybranou událost. Rozlišujeme hloubkové rozhovory polostrukturované nebo nestrukturované.

Tato práce využila polostrukturovaný rozhovor, který vycházel z předem připravených okruhů témat, na které jsem se při interview respondentů ptala. Otázky refletovaly 5 tematických kategorií – (1) postrevoluční období a motivace k založení pirátského rádia, (2) začátek vysílání, (3) technické zázemí, (4) program, hierarchie rádia a komunita posluchačů a (5) získání licence a transformace na Rádio Faktor. Cílem rozhovorů bylo získat porovnatelné výpovědi, u kterých platí předpoklad, že se mohou lišit. Šed'ová a Švaříček dále dělí proces sběru dat v hloubkovém rozhovoru na 7 částí. *Výběr metody – příprava rozhovoru – dotazování – přepis rozhovoru – reflexe rozhovoru – analýzy dat a psaní výzkumné zprávy.*¹¹⁴

Příklady otázek rozhovoru:

- Jak vnímáte (pokud nějak) roli rádia v Podzemí v postrevolučním éteru?
- Přišlo vám, že i tehdy nemáte dostatečnou svobodu slova ve vysílání?
- Jak jste ze začátku rádio financovali?
- Jak vypadala hierarchie v rádiu?
- Jak jste získávali zpětnou vazbu od posluchačů?

¹¹³ Švaříček a Šed'ová, 2010, str. 159

¹¹⁴ tamtéž, str. 160

- Změnil se program po získání licence?

K zodpovězení výzkumných otázek byly přejaty techniky zakotvené teorie. Jelikož už před zahájením výzkumu měla práce teoretický rámec a základní předporozumění, využívá metodu zakotvené teorie k interpretaci dat. Metoda zakotvené teorie spočívá v induktivní logice, která je charakteristická pro kvalitativní výzkum. Při indukci začíná badatel svůj výzkum pozorováním, následně pátrá po pravidelnostech a podobnostech, vytváří si předběžné závěry, které ověřuje a na posledním místě vytváří teorii.

Zakotvenou teorii představili sociologové Barney Glaser a Anselm Strauss. Strauss se později od Glasera oddělil a zakotvené teorii dále rozpracoval s Corbinovou.¹¹⁵ Zakotvenou teorii tvoří tři základní prvky. Jsou to *koncepty*, *kategorie* a *propozice*. Koncepty jsou základní jednotky analýzy a jsou to teoretické pojmy. Druhým prvkem jsou kategorie. Ty jsou popisovány jako základní kameny celé teorie. Seskupené koncepty vytváří kategorie, které jsou následně formulovány do propozic. Ty vytváří vztahy mezi všemi zmíněnými prvky.¹¹⁶

Při použití zakotvené teorie se autoři a výzkumníci skrze data a shromažďování informací k formulaci teorii dostávají až ke konci svého výzkumu. To, co je předem definované je daná zkoumaná oblast, ale nikoliv co z ní vzejde.¹¹⁷ Šed'ová dále ve své knize uvádí pojem konstantní komparace. Jedná se o to, že získaná data jsou mezi sebou neustále porovnávána s cílem ukázat a získat další nové poznatky a skupiny ke kódování.¹¹⁸ Zakotvená teorie nutí badatele vstoupit tzv. do terénu. Získanými daty mohou být nejen rozhovory, ale i fotky, archivní záznamy, zkrátka cokoli, co lze v dané zkoumané oblasti najít. Veškerá získaná data se několikrát analyzují a s nimi pokračuje sběr dat, dokud není výzkum plně saturován.¹¹⁹ Hendl uvádí kroky při použití zakotvené teorie, které vychází z knihy Glasera a Strausse. Výzkumník nejprve objevuje zkoumanou oblast, a to pouze s obecnými představami o výzkumu. Následně shromažďuje data, která simultánně analyzuje. Celý proces je zakončen souhrnnou analýzou a porovnáváním dat. Vznikají kategorie, které se následně kódují a je možné formovat hypotézy/propozice.¹²⁰

Zakotvená teorie má tři základní prvky, kterými jsou koncepty, kategorie a zmíněné propozice. Základní jednotkou analýzy jsou koncepty, které Strauss a Corbinová popisují jako teoretické pojmy. Teorie se totiž navrhuje pomocí „*konceptualizace dat, nikoliv přímo z dat samotných*.“¹²¹ Druhým

¹¹⁵ Hendl, 2005, str. 243

¹¹⁶ tamtéž, str. 249

¹¹⁷ Šed'ová a Švaříček, 2010, str. 86

¹¹⁸ tamtéž str. 87

¹¹⁹ Corbin a Strauss, 2014, str. 119

¹²⁰ Hendl, 2005 str. 249

¹²¹ tamtéž, str. 244

prvkem jsou kategorie, které jsou konceptům nadřazené. Corbinová a Strauss je nazývají základním kamenem pro vznik teorie. Třetím a posledním prvkem jsou propozice. Ty v minulosti měly název hypotézy, ale název propozice byl zvolen za vhodnější, protože zahrnují konceptuální vztahy.¹²²

Strauss představuje tři druhy kódování. Otevřené, axiální a selektivní. Ty mohou probíhat souběžně a celý proces by mělo provázet poznámkování, které celý výzkum i završuje. Při otevřeném kódování prochází výzkumník data poprvé a přiřazuje jim označení. Při tomto kroku se tvoří pomyslná kostra, vyplývají témata, na která se později při výzkumu může zaměřit. Vznikají kategorie, které se používají v dalším kroku, a to při axiálním kódování. Při něm dochází k vytvoření pomyslných os mezi kategoriemi. Zkoumá se propojenost jednotlivých kategorií a znaků. Třetí krok následně pracuje s výsledky. Pro selektivní kódování je potřeba mít vytvořené koncepty a kategorie, znovu se analyzuje propojení jednotlivých kategorií. Konec analýzy přichází v momentu tzv. teoretické saturace, kdy analýza už nepřináší žádné nové výsledky.¹²³

---

¹²² Hendl, 2005, str. 245

¹²³ Corbin a Strauss, 2014, str. 327

3. Výzkumná část

V této části se pomocí analýzy hloubkových rozhovorů pokusí práce představit období pirátského vysílání Rádía Podzemí a odpovědět tak na první výzkumnou otázku. Tuto část jsem rozdělila na více podkapitol, které shrnují celkem tři fáze – (1) období před vysíláním, které k vedlo k záměru vydat se pirátskou cestou, (2) průběh vysílání včetně technických náležitostí, vztahu s komunitou posluchačů a (3) období po získání licence a transformaci na Rádio Faktor.

Výzkumná část pokračuje představením konceptů vzniklých pomocí kódování a následně kategoriemi, které jsou ilustrovány citacemi z nasbíraných dat. Poslední část demonstruje propozice, které ilustrují vztahy vzniklé mezi koncepty a kategoriemi a slouží k odpovědím na výzkumné otázky.

3.1. Období před začátkem vysílání

Rádio Podzemí začalo vysílat na Silvestra roku 1990 ze sklepa panelového domu v ulici Jírovceva v Českých Budějovicích. Ladislav Faktor, pracoval v té době už několik let v hudebním odvětví. Ve zmíněném sklepě bylo zřízené nahrávací studio, kde Faktor nahrával desky primárně lokálním umělcům, jako byla např. skupina Oceán. Studio bylo vybavené i pro tvorbu filmové a televizní hudby. Spolu s druhým zakladatelem – Bohuslavem Čtveráčkem, pracovali pro (tehdy ještě) pobočku Československého rozhlasu v Českých Budějovicích. Tam Faktor už od 80. let pracoval jako hudební režisér a spolu s Čtveráčkem vysílali hudební pořad cílený na mladší posluchače s názvem Runway.

Za vznikem stanice a samotným nápadem stáli tři lidé – Ladislav Faktor, Bohuslav Čtveráček a Antonín Couf. Pan Couf měl na starosti technické zázemí rádia. Původně vysokofrekvenční technik, který pracoval v českých radiokomunikacích, sestavil první rozhlasový vysílač, anténu a základní potřebné vybavení. K zahájení vysílání bylo nutné vybrat frekvenci. Československý rozhlas vysílal přes VKV – velmi krátké vlny na tzv. východní normě, což bylo pásmo kmitočtů od 66 po 73 MHz.¹²⁴ Domácí přijímače nebo autorádia byly vybaveny na přijímání i západního pásma, které bylo v roce 1990 de facto prázdné.¹²⁵ Západní norma se pohybovala mezi frekvencemi 87,5 – 108 MHz. Rádio Podzemí si tedy pro své první vysílání zvolilo normu západní s frekvencí 100,0 MHz. „*Tou dobou v tomhle pásmu nevysílal nikdo. Takže my jsme si pro první vysílání zvolili sami frekvenci 100,0 a začali jsme na ní vysílat. Rádia na to měli ale všichni, protože každý auto rádio a všechny tyhle ty přijímače měli buď obě tyhle pásma, anebo jenom to západní.*“¹²⁶

¹²⁴ Historie rozhlasu v kostce [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/historie-rozhlasu-v-kostce-7983541>

¹²⁵ Vysílání v pásmu VKV OIRT [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: https://www.radiotv.cz/p_radio/r_technika/vysilani-v-pasmu-vkv-oirt/

¹²⁶ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

Prvním podnětem k založení pirátského média byla práce v Československém rozhase, kde se oba (Faktor i Čtveráček) setkali s nedostatečnou svobodou slova, která byla dle jejich slov očekávaná v postrevolučním éteru. „*A my jsme si tam nebrali servítky a používali jsme prostě hrubá slova proti komunistům, že jo. To se vůbec nelíbilo vedení Českého rozhlasu ovšem, takže si mě pozvali na kobereček a řekli, Láďo, ty nemůžeš říkat ve vysílání slovo bolševik, to je pejorativní.*“¹²⁷

První členové rádia se shodují v motivaci k vysílání. Prvky motivace je např. nenávist vůči bývalému režimu, kterou se snažili projevit i v živém přenosu. Dalšími důvody byli také nedostatečně rozmanitý repertoár oficiálních médií nebo nově nabitý pocit svobody. Ladislav Faktor, v rozhovoru 13. dubna 1991 pro Jihočeskou pravdu, zmiňoval jako hlavní motivaci *potřebu po nezávislých informacích*, kterých se podle jeho názoru ze strany Československého rozhlasu lidem nedostávalo. „*Těsně po převratu, když jsem ještě hodně fungoval v Občanském fóru, jsem si uvědomil, jak strašně je potřebná nezávislá informace. Při jedné z několika bouřlivých diskusí s programovou radou*¹²⁸ *zaznělo, že si ty své nápady můžu uskutečňovat v nějakém soukromém rádiu, ale ve státním ne.*“¹²⁹

Zakladatelé ještě před začátkem vysílání Podzemí požádali o oficiální povolení k vysílání, ale jejich první žádost nebyla nikdy vyřízena. „*O historii nám tenkrát fakt, nešlo. Nám šlo o to, že jsme měli svobodu, to je pocit, který je těžko sdělitelný. Prostě to, že jsme si mohli říkat v éteru, co jsme chtěli, no, to byl prostě kurník, zázrak. To bylo, to byl ten hlavní motiv. Vysmát se těm pitomcům, který nedokázali rovnou přešaltrovat v Českém rozhlase z jedné strany na druhou, to prostě oni pochopitelně jako nedokázali.*“¹³⁰ Nešlo jim o historii, ale o možnost vést vlastní médium, a to bez zásahu státu nebo vedení organizace, která nesla známky bývalého režimu. Jedna z otázek vedených rozhovorů se respondentů dotazovala na to, zda a jak vnímali fakt, že dělají něco pirátského a ilegálního. Z odpovědí je patrné, že všichni zúčastnění si byli plně vědomi ilegálního aspektu vysílání, ale zároveň se cítili oprávněni ve vysílání pokračovat. Potenciální výhrůžky ze strany úřadů nebyly brány v potaz i přes to, že jim hrozila pokuta a zabavení. „*No, jasně, no, to byla legrace, ale zároveň to bylo politikum, protože to bylo vyjádření svobody. Ono to zní jako blbě, ale my jsme to mysleli fakt vážně.*“¹³¹

Každý člen z rozrůstajícího kolektivu Rádia Podzemí působil alespoň částečně na hudební scéně. Moderátoři byli z většiny bývalí diskžokejové nebo kolegové Faktora z Československého Rozhlasu. Neoficiální formou přijímacího řízení se staly diskotéky, kde tito potenciální moderátoři hráli.

¹²⁷ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹²⁸ Programová rada Československého rozhlasu

¹²⁹ Ladislav Faktor v rozhovoru pro Jihočeskou pravdu vydáno 13.4.1991, str. 6

¹³⁰ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹³¹ tamtéž

Z rozhovorů také vyplývá, že diskžokejové během diskoték museli předvést i moderátorské schopnosti, jelikož posluchači byli ovlivněni personou moderátora stejně jako výběrem hudby.

Populární hudba byla ta, která byla pro veřejnost těžce dostupná. Za hraní zakázaných interpretů hrozily diskžokejům zákazy činnosti a pokuty. Tyto zkušenosti v bývalém režimu byl pro dotazované dostatečnou motivací pro spuštění ilegálního vysílání. „*Já jsem v roce 1987 měl rok zákaz činnosti, dělání diskoték. Vůbec všeho. Na plese v Metropolu¹³² jsem zahrál Matušku s Pilarovou - Tam za vodou v rákosí. Mimochodem ta deska v tu dobu byla tady v Supraphonu, tady vedle nás ve výloze, zahrál jsem jí, bylo udání a rok zákaz činnosti.*“¹³³ Zmiňuje Vojtěch Vít, který byl jeden z prvních přijatých moderátorů rádia.

Jihočeský kraj byl díky své poloze u hranic dostupný rakouský éter, který měl silný vliv na posluchače a hudební trendy v celém regionu. Často zmiňovanou je stanice Österreich 3, kterou uváděli všichni respondenti jako inspiraci. Krátká vzdálenost Českých Budějovic od hranic umožňovala naladit rakouské rádio, čímž také rostla poptávka po populární hudbě ze zahraničí.

V červenci 1990 se vláda ČSFR zavázala k vytvoření nové mediální legislativy, ale novela nenabyla platnost až do následujícího roku.¹³⁴ Rok 1991 byl přelomový ve vydávání rozhlasových licencí soukromým stanicím. Jen podle Bednaříka, Jiráka a Köpplové se v roce 1991 vydalo téměř 40 licencí k vysílání po celé zemi. Rádio Faktor (Podzemí) bylo jedním z nich.¹³⁵ „*Už tehdy jako se uvažovalo, jsou nějaká média, média mají nějaký smysl, bolševický média byly v háji. Uděláme to proti tomu na protest, ale bylo jasné, že už tím začínáme vytvářet třeba taky nějaký trh. Už jsme se bavili o reklamách.*“¹³⁶ Díky absenci legislativy se budoucí vedení stanice rozhodlo pro uskutečnění prvního pirátského vysílání Rádia Podzemí, které zaznělo večer na Silvestra 31.12.1990.

3.2. Vysílání Rádia Podzemí 31.12.1990 – 1.7.1991

Lokální média mapovala vysílání Podzemí od prvních dní. Už dva dny po startu stanice vyšel první článek o tzv. *přepadení éteru*. V něm vyjádřil sympatie vůči Podzemí Luděk Švejcar, tehdejší ředitel budějovického rozhlasové studia, a Stanislav Bláha, ředitel oblastní správy radiokomunikací. „*I když tato myšlenka, jak na sebe upozornit není originální – viz Rádio Stalin, přesto upřímně uvítám tohoto zatím neznámého rozhlasového kolegu. Konkurenci naše monopolní jihočeské studio potřebuje.*“¹³⁷

¹³² Kulturní dům v Českých Budějovicích

¹³³ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

¹³⁴ Bednařík, Jiráka a Köpplová, 2019, str. 423

¹³⁵ tamtéž, str. 97-104

¹³⁶ Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem vedený autorkou 17.2.2023

¹³⁷ Ad: Éter přepaden, Jihočeská Pravda 3.1.1991, titulní strana

V prvních týdnech vysílala stanice pouze v pátek večer po dobu několika hodin. První posluchače si získala rozšířením informací o své existenci mezi známé zakladatelů. Každý z moderátorů na svůj segment nosil vlastní sbírku gramofonových desek, ze kterých živě pouštěl vlastní výběr do vysílání. Petr Jungmann popisoval sbírku desek jako celý život moderátora. Jedna singlová deska, tedy s jednou písničkou, stála v době vysílání Rádia Podzemí mezi 100-150 Kčs. Diskžokej si moderováním a hraním na diskotéce za jeden večer vydělal přibližně 120 Kčs. *„My jsme měli třeba 40 singlů, singl rozumějte, jedna písnička na desce, a těch jsme si sakra vážili, protože když jste to koupila, tak jste to musela nějak prosadit a těm lidem prostě vychválit. A my jsme prostě tu muziku úplně nějak prožívali.“*¹³⁸ Jelikož měl každý svůj vlastní styl, bylo možné rozeznat podle repertoáru, kdo zrovna u vysílání sedí. Prvky pirátství se projevovaly tedy nejen absencí licence, ale také kradenou hudbou. Pro vedení Podzemí byl úspěšný moderátor takový, který dokázal získat co nejzajímavější, ideálně zahraniční interprety, a to jakýmkoliv způsobem. *„A tím ovšem vznikly i první jiné problémy, a to byly licenční problémy s hudbou, protože my jsme pochopitelně všechno kradli. No a pak začaly teprve ty složité jednání s Osou, Intergramem a s těmahle organizacema, protože ty chtěli peníze pro umělce, když používáme hudbu, což je správný a spravedlivý.“*¹³⁹

Strategii pro tvorbu programu neměli – v prvních měsících měli moderátoři zcela volný výběr. Nejčastějším žánrem byl rock, jazz a soul. Místo ve vysílání měli i lokální umělci z okolí Českých Budějovic. Svoboda jednotlivým prvkem a pojítkem mezi moderátory a jejich úmyslem k vysílání. Další z respondentů – Svatopluk Hloušek, který se přidal k týmu Podzemí a ve vysílání pokračoval i po získání licence, dobu popisuje jako nádech svobody a oprostění se od rizika vyjadřovat svůj názor v éteru. *„Prostě jsme se nadechli svobody tehdy, když to řeknu vzletně, a tu jsme vlastně nějakým způsobem se snažili dát do toho éteru jasně a nebylo to cílený, bylo to spíš všechno z nás, najednou jsme si mohli hrát muziku, jakou jsme chtěli, nikdo nám do toho nekecat, nikdo, nikdo nemohl říkat, ty jsi řekl něco špatnýho támhle tom soudruhovi a teď nebudeš ještě dva roky vysílat.“*¹⁴⁰

Místo odkud stanice vysílala byla původně nahrávací studio pana Faktora. Díky tomu mohlo Podzemí vysílat také živé koncerty. Kromě hudby byly od začátku součástí programu zprávy, do kterých moderátoři čerpali primárně z ČTK a prokládali tím hudební prostor vysílání. Podzemí si od prvních vysílacích hodin zakládalo na kontaktu s komunitou, o které bude tato práce mluvit dále. Program proto vybízel posluchače, aby volali do studia a interagovali s moderátory. *„Víte co, na začátku to bylo takový jako boj, všichni byli strašně hladový a vždycky chtěli hrozně vysílat, takže když jste se za ten mikrofon dostala, tak jste si to musela zahrát, to podle vás. Protože všechno takový to podzemní underground v té době bylo prostě nějakou takovou zárukou kvality. Myslím si, že kdybychom se*

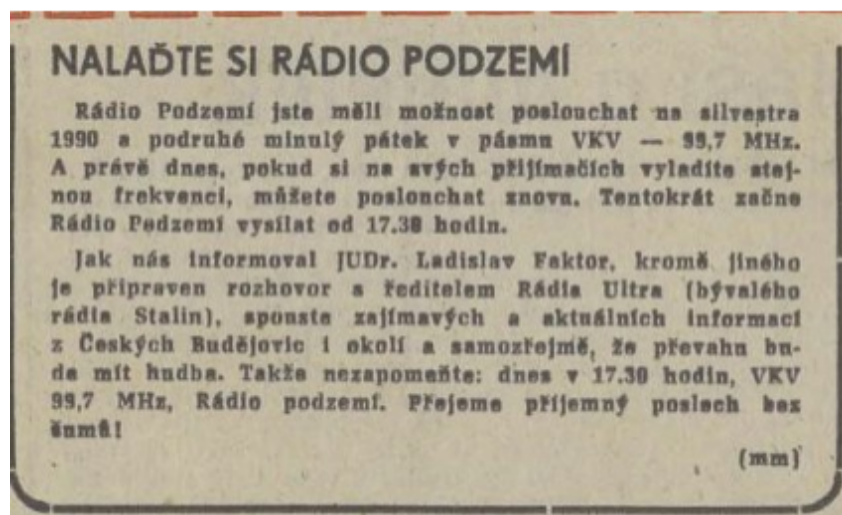
¹³⁸ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹³⁹ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁴⁰ Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

jmenovali rádio Sedmíkráska, tak v té době by se to všem asi líbilo, protože jsme dělali něco jiného a dělali jsme to jinak, než bylo ten oficiální proud.“¹⁴¹ Svoji posluchačské komunitě se rádio snažilo prokázat službu tím, že jim vyřizovali stížnosti a neshody s úřady. „Takže jsme založili pořad, já už nevím, jak se jmenoval, a volali jsme různým úředníkům a vyřizovali jsme stížnosti lidí. To bylo taky docela zajímavý, akorát to bylo děsně pracný, že jo, takže jsme fakt od toho upustili, ale dělali jsme reálný stížnosti, my jsme dodržovali tu etiku od začátku, že to je médium a že nejsme žádný pitomci.“

142

Příloha č.2 výstřížek z titulní strany Jihočeské pravdy, vydáno 22. února 1991

Stanice se i přes svoji pirátskou náuru nebála oficiální inzerce v novinách. Už v únoru 1991, v Deníku Jihočeská pravda¹⁴³ vyšel reklamní inzerát s názvem NALAĎTE SI RÁDIO PODZEMÍ. Inzerát zval posluchače k rozhovoru s ředitelem rádía Ultra (bývalého rádía Stalin). „*Nic nebyl problém,*“ odpovídá Faktor na otázku, zda inzerce a reklama na pirátské rádio v regionálním deníku nepředstavovaly potenciální riziko. Za celou dobu svého pirátského vysílání se stanice nesetkala s právními problémy jako jejich pražský protějšek Rádio Stalin. „*Oni se báli, že se báli, no, ale to byla ta klika, protože samozřejmě, že klidně mě mohli zavřít za to. Kdyby použili zákony, bolševický, který všechny platili tou dobou, no, tak jsem byl jako okamžitě za mřížema, že jo. Ale nestalo se, prostě se nestalo.*“¹⁴⁴ Sankce však pro pirátské stanice platily. Například v sousedním Německu se sankce za „přepadení éteru“ trestala až pěti lety nepodmíněně ve vězení. V Česku v roce 1991 hrozila pirátům pokuta až ve výši tří tisíc korun za porušení přestupkového řádu.

¹⁴¹ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁴² Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁴³ Deník Jihočeská pravda vycházel od roku 1945 jako regionální médium. Do roku 1989 bylo médium označované za stranické. Od 19.8.1996 se z Jihočeské pravdy stal Jihočeský Deník.

¹⁴⁴ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

Jedna z otázek mířených na všechny dotazované byla na téma financování. Členové Rádia Podzemí vysílali na čistě dobrovolnické bázi. Zapláceno dostali až po získání licence a přechodu stanice na Rádio Faktor. Rádio nemělo žádného mecenáše a díky kontaktům z nahrávacího studia Ladislava Faktora začalo natáčet reklamní spoty pro lokální a začínající firmy. „Protože jsme měli to studio, což bylo fakt důležitý, tak jsme měli možnost natáčet. Takže jsme, a já jsem ještě k tomu muzikant, klavírista.¹⁴⁵ Tak jsem natáčel všechny jingly, to znamená, bylo důležitý, aby to rádio bylo jiný naprosto než ty český, starý zkostnatělý kraviny. No, takže my jsme natáčeli legrační jingly, tím se to vysílání začalo dostávat formu nějakou. A po dejme tomu, měsíci dvou přišel první můj kamarád a zeptal se, jestli by náhodou nebylo dobrý udělat reklamu, tak jsem mu natočil reklamu. To bylo úplně to stěžejní, protože tím jsme zjistili, že můžeme vydělávat prachy. Prvních asi 10 reklam jsem natočil všem těm klukům zadarmo, aby se to vyzkoušelo, a protože to mělo velkej dosah a úspěch a oni začali vydělávat víc peněz, no, tak jsme my začali vydělávat první peníze. Prostě to bylo velmi důležitý prostě. Takže vzápětí jsme začali vydělávat nějaký prachy, abysme mohli někomu něco zaplatit. No a během úroku až roku se z toho začala stávat postupně pak profesionální stanice.“¹⁴⁶ V rozhovoru pro Jihočeskou pravdu z 25. února 1991 se k financování vyjadřoval i Ladislav Faktor. Ambice stanice byly takové, aby se rádio mohlo samo uživit i bez silného a očekávaného nátlaku reklamních sponzorů.

3.2.1. Komunita posluchačů

Komunita posluchačů byl prakticky hnacím motorem celého rádia. Od prvního dne vysílání se lidé o stanici zajímali. Více respondentů zmínilo přímo osobní kontakt s fanoušky, kteří věděli odkud stanice vysílá. Osobní kontakt byl to, co popisují respondenti jako chybějící prvek postrevolučního éteru. Lidé chodili na diskotéky nejen za hudbou ale i za diskžokeji. Stejně tomu tak bylo i u vysílání Rádia Podzemí. Stanice si zanedlouho pořídila telefon, který zveřejnila jako oficiální linku pro písničky na přání a vzkazy do éteru. „Jedna z prvních věcí, kterou jsme pořídili, byl hybrid na telefon, abysme mohli mluvit s lidma. Takže my jsme furt mluvili s lidmi. To bylo to, co ty lidi neměli, strašně to chtěli a okamžitě, vždyť jsme díra Budějovice, že jo, takže, takže tady si to všichni řekli, hned. Celý ty sídliště velký, kde byly tisíce lidí, no, tam to hrálo všude, prostě všude.“¹⁴⁷ Fanoušci psali dopisy, volali a nosili jídlo přímo do studia moderátorům. „Taky jsme tam nasadili písničky na přání, což bylo strašný peklo, protože nejdřív jako jenom ty, co se dovolali, a pak jako lidi, že tam zkoušejí tejdén zavolat a nemůžou se dovolat, jestli nemůžou psát. A pak začalo, že prostě na tu hodinu tam bylo třeba, že přišlo na jednu hodinu 200 korespondáků s přáníma.“¹⁴⁸ Rádio se postupně stávalo konkrétní osobou, přítelem na telefonu, kterému se svěřovali posluchači se svými životními příběhy

¹⁴⁵ Ladislav Faktor hrál v letech 1990-1994 s Pražským Výběrem

¹⁴⁶ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

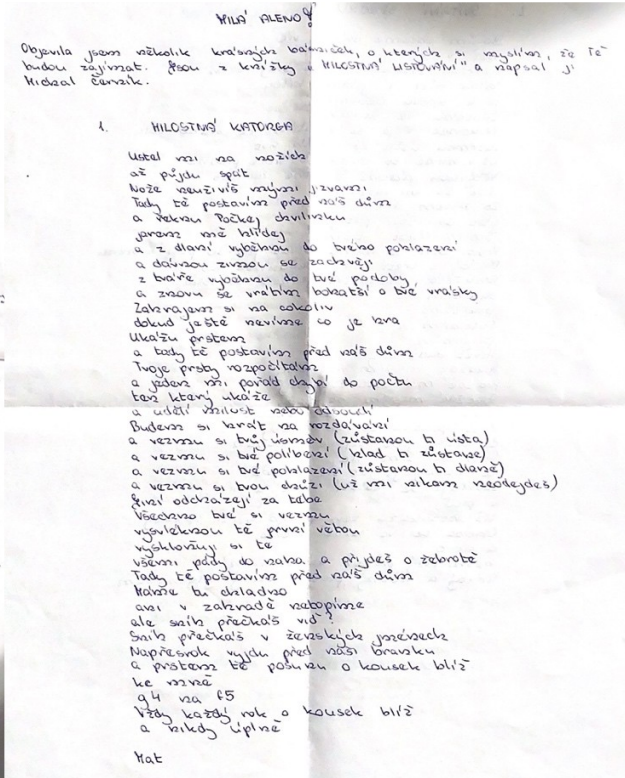
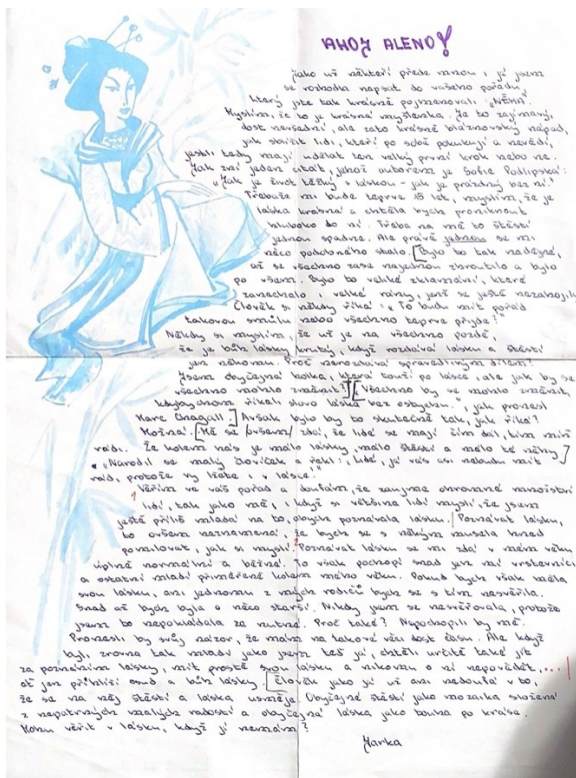
nebo třeba snahou se seznámit. Alena Binterová (původně Kleinová), která vedla pořad Něžně, pro tuto práci zapůjčila svůj archiv dopisů od fanoušků. Něžně byl hodinový pořad, který vysílal jednou týdně a vedla ho Alena Binterová společně s Vojtěchem Vítem. Paní Binterová četla do živého vysílání poezii, kterou Vojtěch Vít doprovázel romantickou hudbou. Sám pořad mezi spíše rockovým a jazzovým programem, vyčníval i výběrem hudby, protože jak paní Binterová zmiňuje, šlo jim především o text a napojení se na city posluchačů. Dále nabádala svoje posluchače, aby volali a předčítali své básně nebo jí svoji tvorbu poslal do studia, kde ji následně recitovala do éteru. Fanoušci přepisovali celé stránky svých oblíbených básní anebo tvořili vlastní. Svěřovali se se svými city a ptali se co mají dělat. „*Přepisovali mi tam dlouhý básně, abych to přečetla, že jo, to mě fakt dojímalo. A když to tak jako začalo chodit, tak to byl takovej jako hezkej závazek, že ta odezva tady byla.*“¹⁴⁹ Téměř každý dopis byl věnovaný paní Kleinové s poděkováním za její pořad, který posluchačům přinášel pocity uvolnění a blízké osoby, které se mohou svěřit. Pro moderátory Něžně jejich pořad znamenal propojení nejen s posluchači, ale i se svobodou, kterou byli obklopeni. „*Ta svoboda byla úplně bezvadná. Myslím si, že už ani to nikdy nemůžeme jít. Takže z tohoto pohledu jsem byla vděčná, potom za ty odezvy a navíc ta druhá věc, kterou jsem si tam přála právě, protože ta doba nebyla ještě takhle komunikačně propojená, že dám prostor, aby třeba někdo někoho pozdravil nebo vyhledal.*“¹⁵⁰ Stejně jako v dále zmíněných Vojtovinách se i skrze Něžně posluchači seznamovali. Dopisy jsou z většiny psané ručně, drobným písmem a se zdobením na zbytku papíru. „*Ahoj Aleno, jako už někteří přede mnou i já jsem se rozhodla napsat do vašeho pořadu, který jste tak krásně pojmenovali: „Něha“. Myslím, že to je krásná myšlenka. Je to zajímavý, dost nevšední, ale zato krásně bláznovský nápad, jak sblížit lidi, kteří po sobě pokukují a nevědí, jestli tady mají udělat ten velký první krok nebo ne.*“¹⁵¹ Tak zní úvod jednoho z více než 20 dochovaných dopisů. Pořad se postupem času posouval na pozdější hodiny ve vysílání až nakonec roku 1991 paní Binterová skončila s vysíláním úplně. Fanoušci Něžně reagovali negativně už na první posuny v programu, protože jak zmiňuje Binterová, velká část z nich byla z mladší generace, která v pozdních večerních hodinách neměla přístup k rádiu.

---

¹⁴⁹ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 27.2.2023

¹⁵⁰ tamtéž

¹⁵¹ Úryvek z dopisu z archivu pí. Binterové od posluchačky pořadu Něžně

Příloha č.3 – úryvky dopisů od posluchačů pořadu Něžně

Pořad Něžně však není jediný příklad loajality fanoušků Rádia Podzemí. Dalším pořadem, který byl prakticky zcela založený na interakci s posluchači byly Vojtoviny, které vysílal Vojtěch Vít. „*Akorát jsem tam pak měl ulítlou hodinu, jmenovalo se to Vojtoviny, kdy byla soutěžní hodina, v podstatě všechno živý a telefonáty. Tam jsem teda hrál muziku, která byla úlet, to znamená, Svěrák, Skoumal, prostě víceméně písničky pro děti, který se hrajou dodnes. A některý si klepali na čelo. A některý prostě to poslouchali.*“¹⁵²

Komunita si mezi sebou předávala informace o vysílání, roznášela letáky a pozvánky k poslechu plánovaných rozhovorů. Stanice se musela rozšiřovat dosahem signálu. Původní anténa totiž vysílala jen za hranice města, ale fanoušci volali z celého Jihočeského kraje. „*Cokoliv, nesmělo se říct, že abych si dal bábovku, tak za hodinu jich tam bylo 50. Měli jsme obrovskou kontakt, měli jsme hlavně ten, jako dneska se tomu asi říká feedback. Tak byl až neuvěřitelný, protože já si myslím, že i když jsem si to někdy pak poslechl, co jsme tam dělali, tak to bylo strašný.*“¹⁵³

3.2.2. Neformální rozhovory

Dalším významným segmentem vysílání byly rozhovory, které Podzemí vysílalo od samotného začátku. Mezi prvními se v živém přenosu objevil tehdejší ředitel Rádia Ultra (bývalého Stalin).

¹⁵² Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁵³ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

Rozhovory se vedly jak s lokálními umělci, tak i s populárními interprety. Za vrchol veškerých rozhovorů považují zakladatelé návštěvu prezidenta Václava Havla. „*My jsme fakt vysílali tyhle, tyhle věci, no, kromě toho jako první návštěva prezidenta republiky u nás v rádiu, to byl teda fakt masakr, jako že přijel prezident Havel do sklepa se Špačkem a se všema, byl tam, kdo tam byl Žantovský. Já jsem mluvil se Žantovským, ten tam byl. Prostě Havel přijel do Budějovic. A my jsme anoncovali, že bude u nás v rádiu. Byla úplně plná ulice lidí, škoda, že nemáme fotky, prostě to bylo, to byly zážitky neuvěřitelný, prostě zavřeli Jirovcovku a tam bylo, já nevím, stovky, minimálně stovky lidí, který čekali před rádiem, aby ho viděli.*“¹⁵⁴

Rozhovory probíhaly v ryze neformálním duchu a posluchači o to jevíli zájem. Veškerý přenos probíhal živě a tím byl každý rozhovor autentický. Familiární prostředí dokázalo přiblížit a zlidštit umělce, a protože stanice měla, výše zmíněnou, telefonní linku, mohli posluchači interagovat s vysíláním i během rozhovorů. Petr Jungmann zdůrazňoval rozdíl oproti jiným stanicím, kde rozhovory byly strukturované a strohé. „*Ale jak říkám, bylo to, ty lidi měli zájem, protože i ty muzikanti se najednou dostali vlastně jakoby mezi ty lidi, jo. Nebylo to jenom tak, že jim řekli nějaký připořouchlý otázky, ale oni mohli vysílat, mohli s náma bejt a kdekoliv.*“¹⁵⁵ Jen během pár měsíců vysílání uvedla tato pirátská stanice nespočet významných československých interpretů a kapel. Mezi jmenované se řadí např. Palo Habera, Karel Kryl, Petr Muk, skupina Lucie a Oceán a také lokální umělci, kteří díky Podzemí získali jinak nedosažitelný mediální prostor.

3.3. Změna z Rádía Podzemí na Rádio Faktor

V červenci 1991 se rádio Podzemí stalo oficiálním komerčním rádiem, které převzalo název po svém zakladateli Ladislavu Faktorovi. To, že se stanice stane komerčním mělo vedení v plánu už dříve. První náznaky se začaly objevovat krátce po zahájení vysílání v rozhovorech pro lokální tisk, jako byl deník Jihočeská pravda. V rozhovoru z konce února 1991, Faktor předkládá jasné plány do budoucna: „*Rádío Podzemí do budoucna počítá s ucelenější dramaturgickou koncepcí, kdy budou vytvořeny bloky pro jednotlivé jihočeské muzikanty a zlepšena bude i úroveň vysílaných reklam.*“¹⁵⁶ Rok 1991 byl významným pro zakládání dalších stanic, které postupně tvořily nově vznikající trh a stávaly se potenciální konkurencí nového rádía Faktor. Jak sám Faktor podotýká, během pirátského období prakticky konkurenci neměli, protože byli sami a vymezení se vůči ostatním médiím (kromě Rozhlasu) nebylo relevantní. Hlavním konkurentem stanice byla Evropa 2, která byla prvním československým komerčním rádiem založeným v roce 1990. Stanici založil Michel Fleischmann, který stanici založil jako společný projekt se stanicí Europe 2 vysílající ve Francii.¹⁵⁷ Podle Čtveráčka

¹⁵⁴ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁵⁵ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁵⁶ Jihočeská pravda, vydání z 25. února 1991 – Anténu natočit na Hlubokou

¹⁵⁷ Superbrands Yearbook, Evropa 2, 2018

i Faktora, byla stanice financována právě z Francie a tím měla oproti Rádiu Faktor výhodu. V poslechovosti je ale v regionu neporazili. „Zvolili vlastně metodu, že do těch lokalit na frekvence jakoby krajský nebo okresní frekvence, to nabízeli lidem, takovou tu jakoby franšizu, že řekli: „hele, Franto, ty tady prodáváš autáky, máš nějaký prachy, nechceš rádio, my ti to tady pošlem. Program bude vyrobenej. Ty tady dáš dva trumpety, který budou jako autentizovat pro tohle prostředí.“ Takže takhle vznikaly vlastně pak naráz jakoby profi sítě těch Evrop 2.“¹⁵⁸

Rozhodnutí o získání licence a přetvoření stanice na komerční nebylo kolektivní rozhodnutí. Stanice se poprvé musela vážně zabývat aspekty vysílání jako je výběr cílové skupiny nebo strategického plánování konkrétního programu. Ten se také zásadně změnil a stanice se žánrově přesunula více směrem k pop music. Pro alternativní rock, jazz nebo písničkáře, kteří zněli v Něžně, přestalo být ve vysílání místo. „Ten přechod byl velmi bolestivej a dlouhej. My jsme nejdřív neměli žádnou konkurenci, to je první věc. To znamená, my jsme si fakt mohli dělat, co jsme chtěli. Teprve když začaly vznikat ostatní rádia, tak jsme museli uvažovat o zúžení toho formátu a začali jsme se zabývat věcmi, jako jsou cílový skupiny, jako je výběr hudby, pronajali jsme si Music Master, což je profesionální software pro sestavování hodin v rádiu a začali jsme prostě pracovat profesionálně, to se nám ale nikomu nelíbilo. Protože už to není svoboda. Ale čím houstnul, čím víc houstnul ten éter, tak my jsme museli reagovat, to znamená, my jsme museli zužovat formát, museli jsme vyházet ty naše jazzy a museli jsme se začít chovat prostě komerčně.“¹⁵⁹ Stanice začala předtáčet pořady, vedení oficiálně rozdělilo pozice a začalo plnohodnotně komerčně vysílat. Reklamní formát nebyl cizí ani pirátskému Podzemí, ale s licencí přidal na síle. Faktor se Čtveráčkem měli do začátku pomocnou ruku od marketingového specialisty, který jim radil už během vysílání Podzemí. „Vlastně se to programovalo a de facto ten playlista pak byl počítač. Ten playlist prostě byl připravenej a pak třeba byla hodina, byly písničky na přání, kde teda jste mohla se vyřádit, já měl právě rád ty večery, kde jsem se mohl vyřádit, ale to denní vysílání se pak postupně měnilo až do té doby, kdy v podstatě playlist byl, byl přesně danej.“¹⁶⁰

Rádio se přestěhovalo z Podzemí do ulice U Tří lvů, odkud dodnes stanice vysílá.

3.4. Koncepty a kategorie

Pro účely této práce byly vytvořeny koncepty pomocí otevřeného kódování z rozhovorů, novinových článků a dopisů od posluchačů. Kategorie byly následně vytvořené pomocí axiálního kódování, které

¹⁵⁸ Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁵⁹ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁶⁰ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

vychází z předem stanovených konceptů. Tabulku kódování následuje ilustrace jednotlivých kategorií a konceptů pomocí citací ze získaných dat.

Kategorie	Koncepty
1. Komunita	1. Poptávka veřejnosti
	2. Vztah s posluchači
	3. Zpětná vazba od posluchačů
2. Pirátství	1. Protest proti systému
	2. Svoboda vysílání
	3. Neformální rozhovory
	4. Motivace k vysílání
3. Komericializace	1. Změny v programu
	2. Zpětná vazba v týmu
	3. Tvorba hierarchie

Tab. 1 Kódování dat na základě rozhovorů

3.4.1. Komunita

Poptávka veřejnosti

Prvním uvedeným konceptem je poptávka veřejnosti. Z výpovědí a dopisů od posluchačů vyplývá, že se jednalo především o mladší generaci, pro kterou programová nabídka v regionu, primárně od Československého rozhlasu, nebyla dostatečná. Respondenti se shodují v tom, že poptávku tvořili lidé, kteří chodili za nimi na diskotéky, kde pracovali jako diskžokejové. Dá se tedy předpokládat, že se jednalo především o mladší věkovou skupinu mezi 15–30 lety. Respondenti s veřejností interagovali téměř na denní bázi. „Každý den, byla někde diskotéka a bylo jich několik. Jako prostě lidi chodili tancovat, poslouchat muziku, protože nikdo jinej jim to nehrál.“¹⁶¹ Poptávka tedy vznikala ve dvou oblastech. Ta první se týkala nových žánrů a interpretů, především ze zahraničí, které Československý rozhlas neuváděl, jelikož většinu programu tvořila především tuzemská tvorba. Jihočeský kraj byl z velké míry pokrytý vysíláním rakouských stanic, jako byla zmiňovaná Österreich 3, které inspirovaly požadavky posluchačů na to, co by chtěli ve vysílání slyšet.

„V té době vysílala třeba u nás stanice Hvězda, to je vlastně dnešní rádio Radiožurnál a představte si, že oni hráli za odpoledne, co když jsem přišel ze školy, tak začal někdy ve dvě to odpoledne, a do šesti byl takový proud prostě muziky, informací a zahráli tam čtyři anglický písničky. A představte si, že jsem měl nahraný vždycky všechny čtyři.“¹⁶²

¹⁶¹ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁶² Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

„My všichni poslouchal Österreich 3 a poslouchali jsme cizí vysílačky, takže jsme měli povědomí o tom, jakým způsobem může to vysílání vypadat.“¹⁶³

Další oblast, po které veřejnost tvořila poptávku, byla nová komunikační platforma nebo mediální prostor pro komunikování se zbytkem veřejnosti. Podzemí postupně převzalo prvky komunitního média na základě impulzů ze strany posluchačů, kteří vlastní platformu pro komunikace vně komunity neměli. *„Ale tady jsem najednou měla u tohohle pořadu ten pocit, jako že jde o něco víc než zábavu. Potřebovali se nějak vyjádřit.“¹⁶⁴*

Vztah s posluchači

Vztah s posluchači a komunitou rádia se formoval od prvního vysílání. Z výpovědí vyplývá pocit závazku, který praměnil z obou stran – moderátorů i posluchačů. *“My jsme furt mluvili s lidmi. To bylo to, co ty lidi neměli, strašně to chtěli a okamžitě.“¹⁶⁵* Pro popis vztahu s komunitou použili respondenti termíny jako jsou *kamarádi, svěřování a osobní kontakt*. Tyto označení také demonstrují dopisy od posluchačů, které posílali do pořadu Něžně. V nich se nejčastěji svěřovali posluchači s osobními problémy, především v oblasti vztahů. *„Oni se nám dost i svěřovali, že my jsme byli najednou kámoši. My jsme ten okruh těch lidí znali, my jsme ty lidi i věděli, jak vypadají, protože oni tam za náma chodili. My jsme ty lidi opravdu většinu z nich znali a my jsme znali i jejich osudy, co se jim vlastně jako by přihodilo a jako řeknu vám, že dneska za tohle to dávají všechny média obrovský peníze, aby dokázali jako toho posluchače nějakým způsobem si zmapovat, dát mu podobu a my jsme to nemuseli, my jsme znali. Byli jsme pro ně kámoši.“¹⁶⁶*

„Ty lidi tenkrát byli obrovský komunikativní, všichni nám volali a dokonce nám museli jídlo do toho sklepní a pití, bylo to takový opravdu jako hodně kontaktní, hodně jakoby takový to rádio, který ty lidi zasáhlo. Myslím si i privátně, že, že s tím žili a chtěli s tím rádiem prostě bejt.“¹⁶⁷

„A když to tak jako začalo chodit, tak to byl takovej jako hezkej závazek, že ta odezva tady byla.“¹⁶⁸

Fanoušci se také podíleli na šíření povědomí o rádiu Podzemí a také jejich reklamních sdělení. *„Ale ten amatérismus byl i v tom vztahu, v té veřejnosti, protože to bylo - hele, známe támhle toho, ten má*

¹⁶³ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁶⁴ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

¹⁶⁵ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁶⁶ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁶⁷ Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

¹⁶⁸ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

barák, tak tam dáme nějakou nálepku a on nám jí dá na dveře a teď jako my si to nastříkáme na auto. A tohle to byla vlastně ta věc, která začínala, to bylo, že pomáhali kamarádi. ¹⁶⁹

Zpětná vazba od posluchačů

Nejčteněji zastoupeným konceptem této kategorie je zpětná vazba od posluchačů. Pouto, popsané výše, mezi médii a fanoušky doprovázela zpětná vazba ve formě telefonátů, dopisů, osobních návštěv. Z výpovědí všech moderátorů vychází to, že fanoušci volali i mimo vyhrazené segmenty k telefonátům, psali vícestanné dopisy a korespondenční listy. Zpětná vazba byla už od prvního vysílání hlavně pozitivní. Díky neočekávané popularitě se stanice postupně rozšiřovala, protože ze strany posluchačů přicházela chvála. *„Protože ta absolutní esence spočívala tehdy v tom, že když jsme na Silvestra odstartovali, tak jsme zjistili, že ty lidi jsou úplně šilený do toho. To znamená, že my jsme hlásili, že budeme vysílat a ten první den nás mohli poslouchat stovky, minimálně stovky lidí. Pak jsme si řekli, no jo, protože jsme měli response, protože nám lidi hned říkali, jo, to bylo super, bezvadný.* ¹⁷⁰

Fanoušky přitahovala neformální typ vysílání, program, který jinde nebyl k dostání a jednoduše řečeno nové médium jako takové. *„Měli jsme obrovský kontakt, měli jsme hlavně ten, jako dneska se tomu asi říká feedback. Ale v té době to bylo tak, že jsme byli jediný autentický, takže samozřejmě ten ohlas byl úplně jiný.* ¹⁷¹ Feedback byl okamžitý i od nových posluchačů, kteří přišli s postupným rozšiřováním signálu a pokrytí regionu. *„Najednou se začali hlásit lidi, který v životě nás do té doby neslyšeli a teď byli šťastný, že už nás slyší a že to mají doma.* ¹⁷²

Jedna z otázek se ptala také na zpětnou vazbu při ohlašování změn, jako byla transformace na komerční Rádio Faktor. Respondenti zmiňují i druhou variantu zpětné vazby, a to negativní. Ta přicházela nejčastěji jako prosby a výtky vůči změnám programu – konkrétně u pořadu Něžně, který byl postupně vytlačen do pozdních hodin. Dále také respondenti zmiňují negativní zkušenosti s volajícími posluchači k živým rozhovorům, které probíhaly v éteru. *„To bylo to kouzlo nekouzlo přímýho vstupu, který jste nemohla ovlivnit. Hrdinové pak vždycky práskl s telefonem.“* a *„Na druhou stranu ono to je svým způsobem riziko. O hubu, protože to je všechno live, to je nepřipravený, jakoby nevíte prostě v 10 večer, kdo vám zavolá. Ale jo, na to musíte být připravená, ale nikdy stoprocentní záruku nemáte, že prostě z toho nebude třeba nějaký průser.* ¹⁷³

¹⁶⁹ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁷⁰ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁷¹ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁷² tamtéž

¹⁷³ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

Hlavním zjištěním této kategorie bylo to, jakou (pokud nějakou) roli hrála komunita ve vysílání rádia Podzemí a zda se díky komunitě dají nalézt prvky komunitních alternativních médií. Z výsledků výzkumu vyplývá, že komunita posluchačů byla klíčovým prvkem v existenci rádia a v začátcích jeho vysílání nejen formou fanouškovské podpory, ale i té fyzické. **Do jisté míry lze Podzemí označit i za komunitní rádio, protože splňuje více definic uvedených v předchozích kapitolách, opakuje se zde zapojení komunity do chodu rádia, služba média pro komunitu nebo poskytnutí komunikační platformy veřejnosti.**

3.4.2. Pirátství

Protest proti systému

Protest proti systému je zvolený koncept, pod který spadá protest vůči systému jak bývalého režimu, tak i modelu v médiích v prvních letech po revoluci. Respondenti zmiňují vícekrát nejistotu doby, kdy veřejnost nevěděla, jestli se bývalý režim vrátí nebo ne. Dva respondenti dokonce popisují situaci tak, že měli ve své pirátské pozici pocit přesily oproti úřadům zastřešující radiokomunikace a proto volně inzerovali o pirátském vysílání v placené inzerci v médiích. „*Já si myslím, že oni z nás měli strach. Ty komunisti.*“¹⁷⁴

„*Když budete porovnat piráty, prostě anglický piráty, který si postavili stanici na lodi, aby se na ně nevztahovali jakési zákony, tak ti prostě šli do trucu v nějakým stabilním právním prostředí, v kterým se jim něco dříčoho nelíbilo a proti tomu šli protestovat. My jsme byli ve varu, že jo, když se všechno kolem měnilo, prostě. Čili většinová společnost respektovala ten právní stav toho státu, že jo, tady u nás většinová společnost říkala, ať už jde ten právní stav do prdele.*“¹⁷⁵

Prvek nejistoty doby se objevoval vícekrát a lze poukazovat na možné pojitko mezi těmito obavami a pirátskou náturou stanice. Z výpovědí vyplývá to, že respondenti se nemohli a nechtěli spoléhat na pád komunistického režimu a vedli proti němu boj i poté, kdy v zemi oficiálně zavládla demokracie. Opakují se prvky nedůvěry v udržitelnost svobody a obavy z návratu režimu. Výpovědi se také shodují v tom, že země sice byla v novém režimu a komunistická strana musela projít reformací, ale lidé na vedoucích pozicích např. v redakcích nebo ve vedení Československého rozhlasu, byli ti stejní, kteří tyto pozice zaujímal i před revolucí.

Do protestu proti systému také zapadají prvky pirátství, které stanice měla součástí programu. Každý z respondentů měl pořad, do kterého si nosil vlastní soukromé gramofonové desky, ze kterých hráli

¹⁷⁴ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁷⁵ Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem vedený autorkou 17.2.2023

bez povolení interpretů. Hudba byla tedy de facto kradená a vysílala se živě – zahraniční i tuzemští interpreti. Tím, že je stanice nelegální si byli vědomi všichni respondenti.

„Já si nemyslím, že to bylo v té době veřejnoprávní nebo tak, ale ty veřejnoprávní rozhlasové a podobně, byly tak trošku spjatý furt s tou dobou¹⁷⁶ a oni měli svoje stálý posluchače a ti posluchači už byli mnohem starší.“¹⁷⁷

„No tak tam vlastně ty lidi zůstali, že jo? Protože oni tam měli tu práci. Takže prostě jenom měli ten problém, že jejich jména byly provařeny z té doby, kdy psali o nějakých sjezdech. Ne všichni tedy, ale stejně museli tadytu rétoriku nějak držet.“¹⁷⁸

„A ta doba jako taková byl trochu stres. Všichni si ještě žili v přesvědčení, že se můžou vrátit i ty komunisti, nedejbože. Takže jako vím, že se jezdilo furt do Prahy kvůli licenci, což se tenkrát i slavilo v rádiu. Protože to byl krok vlastně, kdy to rádio mohlo legálně vysílat. Bylo to i utrpení do té doby, kdyby nám tam poslali tehdy policajty a ty to zapečetili, tak jsme měli smůlu, ale na to už neměli ty komunisti sílu. A ani ten nový režim, kterej vznikl nebo noví zastupitelé, protože samozřejmě by to vzbudilo obrovskou vlnu nevole mezi lidma. Takže si myslím, že i díky tomu se nic takového nestalo, ale páky na to měli, jsme prostě vysílali ilegálně, mohli to kdykoliv zavřít.“¹⁷⁹

„A tím ovšem vznikly i první jiné problémy, a to byly licenční problémy s hudbou, protože my jsme pochopitelně všechno kradli. No a pak začaly teprve ty složité jednání s Osou, Intergramem a s těmahle organizacema, protože ty chtěli peníze pro umělce, když používáme hudbu, což je správný a spravedlivý. No, takže během toho prvního roku se vlastně všechno legalizovalo a začali jsme být normální rádio. S tou licenci jsme se přejmenovali teda na Faktor.“¹⁸⁰

Svoboda vysílání

Tématika svobody a svobody vysílání provázela veškerá data, které tato práce zpracovávala. Jelikož každý z respondentů zmínil nenávisť vůči komunistickému režimu, byla pro ně svoboda, dle jejich slov, nepopsatelným aspektem života. Z výpovědí je patrné, že i po revoluci nebyly média dostatečně transparentní a otevřená veřejnosti. Respondenti popisují svobodu v několika bodech – možnost vlastního výběru repertoáru, možnost vyjádření osobního názoru do živého vysílání vůči jakémukoliv tématu a možnost soukromého podnikání bez zásahu státu.

---

¹⁷⁶ před revolucí 1989

¹⁷⁷ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁷⁸ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

¹⁷⁹ Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

¹⁸⁰ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

„Tohle na tom bylo tenkrát úžasný v tom začátku ten první, první rok až dva, nevím, jestli ještě další. Kdy vlastně přesně, jak říkáte, volnou ruku.“¹⁸¹

„Skončil ten komunismus a my jsme byli rádi, že můžeme svobodně dýchat a můžeme svobodně něco dělat a jestli jsme to dělali večer na diskotékách, nikdo nás nenutil, že máme hrát sovětský písňe a český nějaký hlouposti, tak jsme to tak dělali i v tom rádiu.“¹⁸²

Zároveň se ve výpovědích opakuje srovnání svobody v období vysílání Podzemí s dnešní formou svobody projevu ve vysílání. Respondenti se shodují v tom, že v roce 1991 měli do určité míry větší volnost v éteru, než mají v porovnání s dnešním vysíláním.

„Jako v té době, v těch devadesátých letech na tom začátku ta svoboda byla jako všude. Když se dneska podíváte na ty dobový snímky a takový, tak i ty redaktoři v té televizi mluvili úplně jinak, ten humor byl jinej. Dneska si vezte takovej pořad Česká soda, kdybyste něco takovýho dneska odvysílala, tak vás rovnou zastřelej.“¹⁸³

„To byl jedinej, to byl jediný roční okno po té revoluci, kdy my, který jsme vždycky byli jako utlačovaný a dole jsme si mohli dělat kurník, co jsme chtěli, ale my jsme to nezneužívali.“¹⁸⁴

Neformální rozhovory

Respondenti mimo jiné vyzdvihovali rozhovory, které probíhaly už během vysílání Rádia Podzemí. Rozhovory probíhaly živě a v neformální podobě. Respondenti uvádí, že díky těmto rozhovorům měli interpreti novou platformu pro komunikaci, kde mohli komunikovat se svými fanoušky na přátelské bázi. Tento vztah platil a upevňoval se oboustranně, protože vysílání dokázalo přiblížit lidskou stránku umělců. Jako společný prvek pro rozhovory v Podzemí vychází polidštění interpretů, kteří nebyli pouze hudebníci, ale také výše zmiňovaný ředitel rádia Ultra¹⁸⁵ nebo prezident Václav Havel. Tím, že rádio vysílalo pirátsky a bylo samo o sobě neformální působilo podle výpovědí i na hosty rozhovorů.

„Ty lidi měli zájem, protože i ty muzikanti se najednou dostali vlastně jakoby mezi ty lidi, jo. Nebylo to jenom tak, že jim řekli nějaký připotouchlý otázky, ale oni mohli vysílat, mohli s náma bejt a kdekoliv.“¹⁸⁶

---

¹⁸¹ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁸² Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

¹⁸³ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁸⁴ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁸⁵ Nástupce rádia Stalin

¹⁸⁶ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

„Pro mě jako dodneška vlastně ty rozhovory, který jsem tam absolvoval, byly na tom rádiu to nejzajímavější, co jsem kdy zažil. Já jsem dělal vlastně poslední interview s Karlem Krylem, než umřel, a to byla tenkrát docela síla, vlastně on přišel na rozhovor, hodinu jsme si povídali. Ten rozhovor nebyl vůbec veselej, teda, on byl strašně smutnej, zkradenej, ale aspoň upřímněj.“¹⁸⁷

Motivace k vysílání

Čtvrtým konceptem, který vyšel z dat se stala motivace k vysílání. Motivace se shodují ve dvou rovinách. Tou první jsou výpovědi pouze zakladatelů bez zbytku moderátorského týmu. Z jejich výpovědi je patrné, že jednou z hlavních motivací byla vidina zisku a rozšíření vznikajícího trhu. Druhou rovinou jsou výpovědi celého týmu. Tam se ve výpovědích opakuje touha vysílání minoritní hudby, kterou ve výpovědích popisují především jako jazz a soul. Dalším společným prvkem byla možnost pracovat v rádiu, protože respondenti pracovali z většiny jako diskžokejové a práce v éteru byla pro ně nedosažitelným cílem.

Z výpovědi vyšlo, že každý moderátor byl motivovaný svojí oblíbenou hudbou nebo stylem vysílání, který jim v éteru do té doby scházel. I přes to, že se žánrově tyto odpovědi neshodují, jejich společná motivace byla vytvořením nového formátu rozhlasového vysílání, které nebylo v regionu dostupné. S motivací se ve výpovědích často spojovala tematika svobody vysílání a vzdoru proti systému.

„Já jsem se k tomu dostal, já jsem to zkoušel už vlastně někdy v těch osmdesátkách, kdy, já nevím, tady ten budějovickéj rozhlas dělal nějaký jako pro mladý pořady a takový a já jsem jako psal texty. Já nevím, začal jsem chodit na nějakou takovou tu lidovou konzervatoř a tohle to a chtěl jsem to hrozně dělat, ale v tý době jsem tu šanci asi dostat nemohl, ta šance přišla až tady.“¹⁸⁸

„Jako já celý ten život žiju takovou, jakože dělám takovou protiváhu, jo proti tomu hluku a komerci. Takže jsem si říkala, bude fajn tady pro tydlety duše něco jako jim dát tu možnost se nějak projevit.“¹⁸⁹

„Takhle to nenapadlo tenkrát nikoho, si myslím, a bylo to o tom prostě moc se jít jako, jako vykecat, pustit muziku, kterou máte ráda. To především, protože jako v éteru, abyste slyšela Depeche Mode, třeba, tak to ani náhodou.“¹⁹⁰

Každý ze zvolených konceptů symbolizuje pirátství Rádia Podzemí. Cílem bylo nejen zjistit jaké prvky pirátství se objevovaly a projevovaly, ale jaká byla motivace za pirátským vysíláním. Ze všech

¹⁸⁷ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁸⁸ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁸⁹ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

¹⁹⁰ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

výpovědi respondentů lze vyvodit, že označení za piráty se za stanici neslo spíše v negativní konotaci. V čem se výpovědi shodují je to, že vysílání mělo přinést posluchačům přidanou hodnotu svobodným projevem v médiích a rozšířením obzorů novými hudebními žánry a interprety. Dále z výpovědí vyplývá, že pirátství v Podzemí bylo také dané nedostatkem legislativy v zemi.

3.4.3. Komerencializace

Změny v programu

Jeden z dotazů v rozhovorech byla na téma změny programu v období transformace na komerční rádio. Rádio Podzemí získalo licenci a svobodné pirátské vysílání se muselo více přizpůsobit postupně se zaplňujícímu trhu. Respondenti změny v programu popisují jako bolestivé, ale nutné. Jejich program se musel vymezit kvůli potřebné konkurenceschopnosti na populární hudbu. Změnu programu také spojuje více respondentů jako důvod k jejich odchodu z vysílání.

„Ale čím houstnul, čím víc houstnul ten éter, tak my jsme museli reagovat, to znamená, my jsme museli zužovat formát, museli jsme vyházet ty naše jazzy a museli jsme se začít chovat prostě komerčně. Museli jsme vyházet ty naše milovaný pořady, který se zabývali fakt jako jednotlivostma nebo alternativou, takže nakonec jsme prostě byli sprostý komerční rádio.“¹⁹¹

„Pak, když ta jistota přišla, tak nastoupilo takový to tvrdý podnikatelský prostředí, který si myslím, že i to rádio Faktor vlastně hodně rychle přešlo. A to jsem tam možná už tehdy já začala pociťovat.“¹⁹²

Stanice také přestala vysílat živě, což ve výpovědích většina zmiňovala jako hlavní rozdíl a zároveň i výhodu Rádía Podzemí oproti existujícím stanicím. Živý přenos a interakce s posluchači popisují ve všech výpovědích jako esenci Rádía Podzemí, která předtočeným programem zanikla. *„Ten playlist prostě byl připravený a pak třeba byla hodina, byly písničky na přání, kde teda jste mohla se vyřadit, já měl právě rád ty večery, kde jsem se mohl vyřadit, ale to denní vysílání se pak postupně měnilo až do té doby, kdy v podstatě playlist byl, byl přesně daný.“¹⁹³*

„A Petr Jungmann byl nakonec první, kterej vlastně dělal ty rotace těch písniček, který měl ten tzv. selektor na starosti. A to byl taky jeden z důvodů, kde už mě to přestalo bavit, protože ta pirátská doba, už to začalo být takový, že nám dali přesnej rozpis, co máme hrát, už přestala být ta svoboda a už mě to osobně nebavilo.“¹⁹⁴

¹⁹¹ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁹² Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

¹⁹³ Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁹⁴ Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

Zpětná vazba v týmu

Společným prvkem všech výpovědí byla „volná ruka“ při vysílání, které probíhalo pouze živě. I přes to se respondenti zmiňovali o zpětné vazbě nejen od posluchačů, ale i v rámci týmu rádia. Moderátoři se shodují v tom, že jim byla svěřená důvěra ve výběru programu a v tom, co chtějí ve vysílání zmínit. O pozitivní zpětné vazbě se nezmiňoval nikdo. *„A tam víceméně jako do toho měli co povídat, co jsme vysílali, vlastně Bob Čtveráček a Láďa Faktor. A ty, když prostě nic neříkali, tak to bylo v pořádku.“*¹⁹⁵

*„To byli lidi, který měli svůj morální kodex, to znamená, že my jsme neměli jako problém s tím, co jde ven, protože tam prostě nemohli pracovat lidi, který by si mysleli něco jiného než my.“*¹⁹⁶

Negativní zpětná vazba podle výpovědí proběhla až v momentu, kdy stanice začala vysílat placené reklamy inzerentů, ke kterým se posluchači negativně vyjadřovali při volání na linku rádia. *„Tak to se stalo, protože to bylo citlivý, jak jsem začal třeba s téma reklamama nebo písničky na přání, to opravdu takhle bylo. Ale pak prostě ty moderátoři – potřebujete od nich jinou vlastnost, pohotovost. No a někdy je to na úkor ničehož a on nemusí být úplně diplomat. Což taky nebyl. Někdo zavolal na přání něco, co mohlo být hanlivý nebo na hranici nebo v rozporu s reklamama, který máme. Že jo, tak prostě to někdy ulítlo a muselo se říct: „hele, chlapi, bacha na tohleto nebo koukejte. Tady máte seznam našich hlavních zadavatelů reklamy prostě, tak už se dostáváme na nějakou úroveň, nemůžeme prostě pustit do éteru úplně všechno nebo to musíte se naučit nějak komentovat, říct tomu volajícímu, hele prr.“*¹⁹⁷

Dva respondenti zmiňovali porady a schůzky, které nebyly pravidelné a týkaly se plánů do budoucího vysílání a rozboru proběhlých pořadů. Jeden respondent také zmiňoval, že moderátoři, kteří si předávali vysílání si pokaždé předali i souhrn událostí za jejich segment. *„Když to někdo neměl šanci poslouchat a že možná někdo bude volat nebo něco se bude dít, tak to jsme si říkali. Pak se začali, myslím, že i v Podzemí, že se začali jednou měsíčně ty lidi scházet, že jsme si tam říkali, co se bude dít, jakým způsobem budeme vysílat dál, ale pořad to bylo takový ten pirátský rock.“*¹⁹⁸

Z rozhovorů vyplývá to, že žádný feedback znamenal dobře odvedenou práci. Pirátské rádio se zmiňovanými aspekty naprosto volné ruky, svobody vysílání a dělání si „co chceme“ platilo pouze do určité míry. V momentu, kdy se i do ještě pirátské vysílání zařadila inzerce a první prvky

¹⁹⁵ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

¹⁹⁶ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁹⁷ Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem vedený autorkou 17.2.2023

¹⁹⁸ Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

komercializace, přešla tato volnost na druhé pořadí priorit. Vychází najevo fakt, že inzerenti ještě i během pirátského vysílání měli přednost před programovými segmenty stanice.

Tvorba hierarchie

Posledním konceptem vyplývajícím z nasbíraných dat byla tvorba hierarchie, která se podle výpovědí tvořila postupně a už během pirátského vysílání Rádia Podzemí. Stejně jako u předchozího konceptu, se i u tvorby hierarchie projevil finanční aspekt vedení stanice. Respondenti sice popisují stanici jako pirátskou až po získání licence, ale prvky nového a komerčního rádia se objevily i při vyústění rolí ve vysílání. Ve výpovědích se tedy objevuje nepoměr mezi tvrzeními, že do chodu rádia a formy vysílání nikdo nemohl mluvit, jelikož vytlačení prvků živého vysílání na úkor inzerentů a hitparád se objevilo už během vysílání Rádia Podzemí.

„To bylo před, ono se to vyvíjelo poměrně rychle, všechno, ale protože to bylo plynulé, tak my jsme to jako nějak zvlášť nevnímali, ale hierarchie a takovýhle, my jsme to dělali tak, že jsme měli technickýho ředitele, což byl ten kluk, kterej vytvořil ten první vysílač. Takže ty role vznikly spontánně, prostě.“¹⁹⁹

„To byl tak ten rok 90, co si tak pamatuju a pak už přece jenom nastupovala ta komerce, že jo a ten podnikatelskej záměr, takže ona ta atmosféra byla i tohodle toho typu. To věděl samozřejmě Faktor a spol. Oni měli taky tu vizi a já jsem v tomhle opravdu byla velký amatér a jsem dosud, ale tam vlastně potom začal ten můj boj, kterej myslím, že neskončil úplně jak měl, ale to i z mé strany.“²⁰⁰

Všichni respondenti se shodují v tom, že vznik komerčního rádia se všemi náležitými prvky byl pro ně přirozený a očekávaný. Na druhou stranu, všichni dotazovaní potvrzují to, že s nimi neproběhla diskuze o transformaci média na komerční, i přes to, že jejich motivace za nástupem do vysílání Rádia Podzemí bylo odlišení se od hlavního proudu existujících stanic. *„Takže si nemyslím, že tam byla nějaká taková ta větší hierarchie, tam bylo prostě někdo měl víc hodin, někdo měl míň, měl víc času, míň času, ale všichni jsme byli asi zajedno. No, ale potom, když chcete budovat nějaký program, chcete tomu dát nějakou jakoby kontinuitu, tak musíte prostě říct, hele, ty budeš dělat tohle, ty budeš dělat tohle, ty budeš dělat, tohleto funguje všude v každé firmě.“²⁰¹*

„Věděli jste v téhle době vysílání Podzemí, že se to plánuje přesunout na komerční rádio? Proběhla nějaká forma diskuze s vámi jako moderátory?- Nemyslím si, jestli byla, tak určitě ne se mnou.“²⁰²

¹⁹⁹ Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený autorkou 17.2.2023

²⁰⁰ Rozhovor s Alenou Binterovou vedený autorkou 25.2.2023

²⁰¹ Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený autorkou 13.3.2023

²⁰² Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený autorkou 8.4.2023

Proces komercializace provázela změna programu, vznik hierarchie a s ní i vznik interní zpětné vazby. Ze zkoumání vyplývá, že stanice prošla transformací na komerční rádio ještě před získáním licence. První odchylky od pirátského vysílání se projevily v úpravě programu a vyústěním alternativních pořadů, jako např. Něžně. Následovala prioritizace reklam a vytvoření strategie k zvýšením zisku, která podle výpovědí na začátku nebyla ani jednou z motivací.

3.5. Výsledky výzkumné části

Závěrečným krokem a prvkem zakotvené teorie je vznik propozic. Propozice ilustrují vztahy, které vznikly mezi koncepty a kategoriemi a vznikají pomocí finální analýzy a porovnáváním.

1. Motivace k vysílání se postupně s narůstající poslechové a popularitou stanice měnila a opustila prvotní hodnoty pirátské stanice. Primární impulz pro vysílání nebyl jen protest proti systému a boj za svobodu slova. Vlastní libovolný repertoár a minoritní hudba byly v začátcích Rádía Podzemí pro zakladatele stejně důležité.
2. Hodnoty stanice se během vysílání kompletně přeorientovaly na ziskovost, prodej inzerčního prostoru a konkurování ostatním regionálním stanicím.
3. Poptávka veřejnosti nebyla určujícím faktorem ale spíše formujícím aspektem vysílání. V počátcích vysílání odráželo čistě hudební vkus jednotlivých moderátorů nikoli poptávku veřejnosti. Tu obsáhlo až vznik segmentu na přání. Rádio tedy v samotném začátku nemělo prvky komunitního média, ale formovalo je s nárůstem posluchačů a množstvím interakcí s nimi.
4. Transformace na komerční médium s sebou přinesla změny v programu, které nadále neodrážely jednotlivé moderátory, ale populární žebříčky hitparád, a byly důvodem pro odchod více členů moderátorského týmu.
5. Rádio Podzemí za své přibližně půl roční vysílání prošlo více fázemi než jen z pirátského rádia na komerční. Prvopočátky byly ryze pirátské, do kterých se postupem času zařadily a kompletně převzaly aspekty komunitního rádia. Prvky komerčního rádia působily od začátku, ale jejich převahu lze spojit především s koncem vysíláním.
6. Pozitivní odezva ze strany posluchačů měla pro moderátorský tým dostatečnou hodnotu, aby nahradila finanční odměny, které získali hraním na diskotékách za srovnatelnou práci i poté, co rádio generovalo zisky z reklam.
7. Hierarchie existovala od začátku vysílání stanice, i přes to, že respondenti její vznik připisují až k období po získání licence. Zakládající členové ve vysílání kromě prvních pokusů nefigurovali jako moderátoři a zastávali především exekutivní pozice. Tým nebyl od začátku informován o plánech transformovat médium na komerční a nebyl součástí rozhodnutí tento krok podniknout.

Na závěr výzkumné části se práce pokusí zodpovědět výzkumné otázky. Pro tuto práci byly zvoleny tři výzkumné otázky, které jsou znovu pro připomenutí uvedené níže.

Hlavní výzkumná otázka, *HVO: jak fungoval provoz pirátského vysílání Rádia Podzemí?* byla zodpovězena pomocí analýzy hloubkových rozhovorů a archivních materiálů. Období pirátského vysílání bylo rozděleno do tří kapitol (1) Období před začátkem vysílání, (2) Vysílání Rádia Podzemí od 31.12.1990 – 1.7.1991 a (3) Transformace z Rádia Podzemí na Rádio Faktor. Tyto kapitoly nastiňují období, které vedly k založení rádia, pozadí zakladatelů a hlavních aktérů, dále technické specifikace týkající se pirátského vysílání a rozšíření povědomí o existenci stanice. Následně ilustruje programovou část vysílání, vztahy a zapojení komunity do chodu rádia. Jedna podkapitola je věnovaná rozhovorům, které z výpovědí byly pro moderátory stejně podstatné jako zbytek vysílání. Na závěr se práce věnuje období po licenci a přetvoření na soukromé komerční Rádio Faktor.

VVO1: Jaké rysy alternativních médií můžeme na příkladu Rádia Podzemí pozorovat?

Do pojmu alternativní média spadají ta pirátská i komunitní. Rádio Podzemí během svého vysílání prokázalo prvky obou typů médií, které se postupně během vysílání nahrazovaly. Prvopočátky vysílání probíhaly jako pirátské médium, které pro komunitu mělo vyhrazeno prakticky minimální prostor. Stanice vysílala vědomě ilegálně bez povolení k činnosti a vznikla jako vzdor, a to vůči Československému rozhlasu, československému éteru a politickému systému. Pro zakladatele stanice nebyl československý éter dostatečně svobodný a otevřený. Také vysílání bylo obsahově koncipované tak, že šlo proti tradičnímu formátu nejen ve výběru hudby, ale i ve vedení rozhovorů. Ve vysílání nebyl skrývaný odpor vůči komunistické straně a úřadům, které Rádiu Podzemí vyhrožovaly pokutami.

Výběr hudby se také vymezoval vůči veřejnoprávnímu rádiu. Podzemí vyhledávalo především minoritní žánry, které nebyly prakticky vůbec zastoupené ve vysílání v československém éteru. Na žádné skladby, které Podzemí odvysílalo nemělo autorská práva, protože vysílalo ze soukromých sbírek jednotlivých moderátorů.

Během svého vysílání zapojila stanice posluchače do chodu natolik, že se stali její součástí. Studio stanice doslova otevřelo dveře posluchačům. Rádio Podzemí dalo prostor komunitě se vyjádřit a zapojilo jejich autorskou tvorbu do svého vysílání. Participace komunity se projevila v šíření povědomí o rádiu pomocí reklamních předmětů a informačních plakátů nebo i ve fyzické podpoře a přítomnosti ve studiu.

VVO2: V jakých aspektech provozu se projevila transformace z pirátského na komerční rádio?

Období transformace bylo popsáno jako bolestivé. Ještě před získáním licence integrovala stanice do vysílání komerční přestávky s profesionálně zpracovanými reklamními spoty. Díky reklamním sdělením začala generovat první zisky a plynule formovat oficiální role ve vedení stanice, které zůstaly i po založení Rádía Faktor. Z moderátorů se tedy stali plnohodnotní zaměstnanci, kteří za vysílání dostávali výplaty.

Dalším z hlavních znaků transformace Rádía Podzemí byla změna programu. Stanice se snažila vyrovnat zahraničním rádiím, která pracovala s hitparádami. Dramaturgie rádia postupně a kompletně vytlačila alternativní pořady. Vytvořila se první strategie, která pracovala s cílovými skupinami, reklamními agenturami a inzerenty. Hudební žánry se omezily na pop music, a kromě segmentu na přání, probíhalo vysílání z playlistu.

Stanice zakomponovala novou technologii a program se začal plánovat a předtáčet. Pro Podzemí bylo charakteristikou živé vysílání, které až na pár výjimek zcela vymizelo. Stanice do programu zařadila soutěže s cenami od sponzorů, kteří začali investovat do soukromých stanic jako bylo Rádio Faktor.

Závěr

Rádio Podzemí se stalo nedílnou součástí historie pirátského vysílání československého éteru. Stanice vznikla 31.12.1990 navzdory vedení Československého rozhlasu a nedostatečně rychle transformovanému právnímu řádu, ve kterém pro soukromé rozhlasové stanice nebylo místo. Rádio Podzemí se vůči hlavnímu proudu vymezilo žánrově i zapojením veřejnosti do programu vysílání. Pirátský režim trval jen několik měsíců. Skončil k 1.7.1991 udělením licence a přejmenováním na Rádio Faktor. V současné době stanice operuje pod názvem HitRádio Faktor, jedná se o největší soukromé rádio v Jihočeském kraji.

Cílem této diplomové práce bylo představit historický koncept rozhlasového pirátství, porovnat pirátská a komunitní média a konečně nastínit pirátskou rozhlasovou scénu v Československu v kontextu Rádía Podzemí. Teoretická část práce představila historii a koncept pirátství, a to nejen v rozhlasovém vysílání s konkrétními příklady zásadních aktérů z Čech i ze zahraničí, ale i v dalších oblastech mediální produkce (knihtisk, výroba hudebních not, desek atd.). Dále práce poskytla přehled tuzemského pirátského vysílání se stručným souhrnem legislativního rámce, následně proces získání licence v rodícím se komerčním postrevolučním éteru. Závěrečná část teoretického zpracování se zabývala definičním vymezením alternativních médií, a to s akcentem na pirátská a komunitní.

Výzkumná část této práce je tvořena hloubkovými rozhovory s pamětníky, kteří působili jako zakladatelé a první členové Rádía Podzemí během vysílání v roce 1991. Spolu s těmito rozhovory byly využity archivní novinové články z regionálních médií Jihočeského kraje, které vycházely během období vysílání Rádía Podzemí. Dále díky jedné z respondentek mohla tato práce využít dopisy od posluchačů, které byly věnované jednomu z pořadů Rádía Podzemí. Zbytek dat doplňují krátké nahrávky (jingly), archivní fotky a video reportáž ze studia rádia v Jírovcově ulici v Českých Budějovicích. K zodpovězení výzkumných otázek (HVO) *Jak fungoval provoz pirátského vysílání Rádía Podzemí?* (VO1) *Jaké rysy alternativních médií můžeme na příkladu Rádía Podzemí pozorovat?* a (VO2) *V jakých aspektech provozu se projevila transformace z pirátského na komerční rádio?* byla využita kombinace metod. Pro účely HVO byla aplikována analýza hloubkových rozhovorů, která popsala tři fáze vysílání; od prvního plánování, přes realizaci, až po samotnou transformaci stanice na komerční Rádio Faktor. Pro vedlejší otázky byly použity techniky zakotvené teorie, což spočívalo ve vícefázovém kódování a následné analýze zmíněných rozhovorů, archivních článků a dopisů. To vedlo k vytvoření konceptů, a kategorií. Následovala formulace propozic, které ilustrovaly vztahy mezi prvními dvěma kroky.

Ze zkoumání bylo zjištěno, že Rádio Podzemí během svého vysílání vykazovalo kombinaci více prvků alternativních médií. Ty se s vývojem stanice však měnily – do zpočátku čistě pirátského vysílání se postupně přidaly prvky komunitní, ty za čas získaly převahu. Postupně začaly hrát větší roli prvky komerční, které v důsledky vedly k úplné komercializaci média, jenž byl završen získáním licence. Ta přetvořila podstatu rádia. I s cílem konkurenceschopnosti zahraničním stanicím se Rádio Faktor oproti Rádiu Podzemí přetvořilo jak po hodnotové, strategické, technologické, personální, programové a komunitní stránce.

Limity práce spočívají především v dostupnosti dat k možné analýze. Většina dochovaných memorabilií jsou až z období Rádía Faktor, více než rok po získání licence. Skutečnost, že vysílání Rádía Podzemí se oproti hloubkovým rozhovorům odehrálo před více než 30 lety, představuje další pomyslnou překážku. Paměť respondentů nebyla ohledně všech událostí stoprocentní; u některých aspektů vysílání bylo tak obtížné získat detailnější popis. Konečně, nemožnost provést rozhovor s jedním ze tří zakladatelů stanice Antonínem Coufem († 2008), je rovněž limitující. Byl to on, kdo zajišťoval veškeré technické zázemí rádia. Ostatní respondenti disponovali jen omezenou znalostí technologických postupů potřebných k fungování rádia.

Summary

Radio Podzemí became an integral part of the history of pirate broadcasting in the Czechoslovak airwaves. The station was founded on December the 31st, 1990, despite the management of Czechoslovak Radio and the insufficiently quickly transformed legal system, in which there was no place for private radio stations. Radio Podzemí defined itself against the mainstream in terms of genre and public participation in the broadcasting program. The pirate regime lasted only a few months. It ended on July 1st 1991 with the granting of a licence and renaming to Radio Faktor. Today the station operates under the name HitRádio Faktor, it is the largest private radio in the South Bohemia region.

The aim of this thesis was to introduce the historical concept of radio piracy, to compare pirate and community media and finally to outline the pirate radio scene in Czechoslovakia in the context of Radio Podzemí. The theoretical part of the thesis introduced the history and concept of piracy, not only in radio broadcasting with specific examples of key actors from the Czech Republic and abroad, but also in other areas of media production (book printing, production of sheet music, records, etc.). Furthermore, the thesis provided an overview of domestic pirate broadcasting with a brief summary of the legislative framework, followed by the process of obtaining a license in the nascent commercial post-revolutionary airwaves. The final part of the theoretical elaboration dealt with the definition of alternative media, with an emphasis on pirate and community media.

The research part of this thesis consists of in-depth interviews with the memoirists who served as founders and first members of Radio Podzemí during its broadcast in 1991. Along with these interviews, archival newspaper articles from the regional media of the South Bohemia region that were published during the period of Radio Podzemí's broadcasting were used. In addition, thanks to one of the respondents, this thesis was able to use letters from listeners that were dedicated to one of Radio Podzemí's programs. The rest of the data is supplemented by short recordings (jingles), archival photos and a video report from the radio studio in Jírovcová Street in České Budějovice. To answer the research questions (*HVO*) *How did the operation of the pirate broadcast of Radio Podzemí work? (VO1) What features of alternative media can we observe in the example of Radio Podzemí? and (VO2) In what aspects of the operation was the transformation from pirate to commercial radio evident?*. A combination of methods was used. For the purposes of HVO, in-depth interview analysis was applied to describe the three phases of the broadcast; from initial planning, through implementation, to the actual transformation of the station into a commercial Radio Faktor. For the subsidiary questions, grounded theory techniques were applied, which consisted of multi-stage coding and subsequent analysis of the aforementioned interviews, archival articles and letters. This led to the

creation of concepts, and categories. This was followed by the formulation of propositions that illustrated the relationships between the first two steps.

From the examination, it was found that Radio Podzemí exhibited a combination of multiple elements of alternative media during its broadcasts. However, these changed as the station evolved - community elements were gradually added to the initially purely pirate broadcast, and over time these gained the upper hand. Gradually, commercial elements began to play a greater role, which eventually led to the full commercialisation of the medium, culminating in the acquisition of a licence. This transformed the nature of radio. Even with the aim of competing with foreign stations, Radio Faktor has transformed itself in terms of values, strategy, technology, personnel, programming and community in comparison to Radio Podzemí.

The limitations of the thesis lie primarily in the availability of data for possible analysis. Most of the surviving memorabilia dates back to the period of Radio Faktor, more than a year after the licence was obtained. The fact that the broadcast of Radio Podzemí, as opposed to the in-depth interviews, took place more than 30 years ago presents another imaginary obstacle. Interviewees' memories were not 100% regarding all events; thus, it was difficult to obtain detailed descriptions for some aspects of the broadcast. Finally, the inability to interview one of the three founders of the station, Antonín Couf († 2008), is also a limitation. It was he who provided all the technical background of the radio. The other interviewees had only limited knowledge of the technological procedures needed for the radio to function.

Použité zdroje

Literatura

ATTON, Chris, 2015. *The Routledge companion to alternative and community media*. New York: Routledge. ISBN: 1-138-39183-2

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK Jan a KÖPPLOVÁ Barbara, 2019. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3028-8

CARPENTIER, Nico, Rico LIE a Jan SERVAES, 2003. *Making community media work*. In: *Approaches to Development: Studies on Communication for Development*. Paris: UNESCO. ISBN 92-990008-1-6.

CORBIN Juliet a STRAUSS Anselm, 2014. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, SAGE Publications. ISBN 9781412997461

COYER, Kate, Tony DOWMUNT a Alan FOUNTAIN, 2007. *The alternative media handbook*. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-35965-8

DOLIWA, Urszula a Łukasz DOROCIŃSKI, 2022. *Pirate Waves: Polish private radio broadcasting in the period of transformation 1989-1995*. Berlin: Peter Lang, Dane tekstowe. ISBN 9783631871546.

DUNBAR-HESTER, Christina. 2014. *Low power to the people: pirates, protest, and politics in FM radio activism*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, ISBN 9780262028127.

FOX, Juliet a Mohan J. DUTTA, 2019. *Community Radio's Amplification of Communication for Social Change*. Cham: Springer International Publishing. ISBN 9783030173166.

FUCHS, Christian, 2010. *Alternative Media as Critical Media*, SAGE Publications. DOI: 10.1177/1368431010362294

HAND, Richard a Mary TRAYNOR, 2012. *Radio in Small Nations*. University of Wales Press. ISBN 978-0-7083-2544-5

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2

CHAPMAN, Robert, 1992. *Selling the Sixties: The Pirates and Pop Music Radio*. Routledge. ISBN: 9780415079709.

JOHNS, Adrian, 2013. *Piráctví: boje o duševní vlastnictví od Gutenberga po Gátese*, Brno: Host. ISBN: 978-80-7294-711-9

KERNFELD, Barry, 2011. *Pop Song Piracy: Disobedient Music Distribution Since 1929*, Chicago: University of Chicago Press. ISBN: 9780226431833.

KITTLER, Friedrich, 1999. *Gramophone, Film, Typewriter*. Stanford University Press. ISBN: 9780804732338.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG, 2010. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3676-988

MUTSAERS, Lutgard a Gert KEUNEN, 2017. *Made in the Low Countries*. New York: Routledge. ISBN 9781315687377.

PETERS, Kimberley, 2018. *Sound, Space and Society: Rebel Radio*. London: Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-137-57675-0.

RUDIN, Richard, 2015. Pirates, popularity and the of the DJ. In: *The Routledge Companion to British Media History*. Routledge. ISBN 978-0-415-53718-6.

SEWLAL, Robin, 2022. *Radio at the edges: Community Radio in South Africa: Striving for Sustainability*. Cambridge Scholars Publishing. ISBN 1-5275-8185

ŠEĎOVÁ, Klára a ŠVAŘÍČEK, Roman, 2010. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0

YODER, Andrew, 1990. *Pirate Radio Stations Tuning In to Underground Broadcasts*. McGraw Hill Professional. ISBN 0-8306-9268-1

Periodika

BACKHAUS, Bridget. 'Just like us': community radio broadcasters and the on-air performance of community identity. *Continuum*. str. 581-594. ISSN: 1030-4312

KEMPPAINEN, Pentti. Pirates and the new public service radio paradigm. *Radio Journal: International Studies in Broadcast and Audio*. 2009. str.123-134. ISSN 14764504

LIGHT, Evan. From Pirates to Partners: The Legalization of Community Radio in Uruguay. *Canadian Journal of Communication*. 2011. str. 51-67. ISSN 0705-3657

MACNAMARA, Jim. Media Content Analysis: Its Uses, Benefits and Best Practice Methodology. *Asia-Pacific Public Relations Journal*. 2005. 34 s. ISSN:1440-4389

MORAVEC, Václav. *Deset let duálního systému rozhlasového vysílání (1989-1999)*. *Svět rozhlasu: bulletin o rozhlasové práci*. 2000. 159 s. ISSN 1213-3817

Internetové zdroje

Historie rozhlasu v kostce [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/historie-rozhlasu-v-kostce-7983541>

Linhartova nadace [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://linhartovanadace.cz/o-nadaci/historie/>

Na internetu začalo vysílat první romské rádio Rota [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://mam.cz/zpravy/2002-11/na-internetu-zacalo-vysilat-prvni-romske-radio-rota/>

O nás [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://www.radioicm.cz/index.php?page=page&pid=264>

O Proglasu [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.proglas.cz/o-nas-a-s-nami/o-proglasu/historie/>

PIRÁTI JDOU ON-LINE [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z:
<https://www.advojka.cz/archiv/2007/27/pirati-jdou-on-line>

Pirates once swashbuckled across the ancient Mediterranean [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z:
<https://www.nationalgeographic.co.uk/history-and-civilisation/2020/04/pirates-once-swashbuckled-across-the-ancient-mediterranean>

Piracy on Records. *Stanford Law Review* 5, [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z
<https://doi.org/10.2307/1226450>.

Pražské Radio 1 slaví 20 let pirátského vysílání Radia Stalin z Letné [online]. [cit. 2023-01-21].
Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/prazske-radio-1-slavi-20-let-vysilani-radia-stalin/>

QSL lístky [online]. [cit. 2022-12-25]. Dostupné z: <http://www.crk.cz/LISTKYC>

Rádia online [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z: <http://www.radioo.cz/historie>

Rádio 1 slaví 30 let [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.radio1.cz/radio1-slavi-30-let/>

Rádio ICM O NÁS A S NÁMI [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z:
<http://www.radioicm.cz/index.php?page=page&pid=264>

Statut Proglasu [online]. [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.proglas.cz/o-nas-a-s-nami/o-proglasu/statut-proglasu/>

V Ostravě vysílá nové rádio, je ale pirátské [online]. [cit. 2022-12-25]. Dostupné z:
https://www.radiotv.cz/p_radio/r_licence/v-ostrove-vysial-nove-radio-je-ale-piratske/

Vysílá Radio Lukys [online]. [cit. 2022-12-23]. Dostupné z:
https://www.geocaching.com/geocache/GC35E8N_vysila-radio-lukys

Vysílání v pásmu VKV OIRT [online]. [cit. 2023-04-24]. Dostupné z:
https://www.radiotv.cz/p_radio/r_technika/vysilani-v-pasmu-vkv-oirt/

Zákony

Zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání

Zákon č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání

Diplomové a disertační práce

HORÁK, Ondřej. *Pirátská rádia*. 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan.

PRÁGROVÁ, Šárka. *Radio Stalin jako příklad českého pirátského rozhlasového vysílání*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan.

TOBIŠKA, Roman. *Pirátské rozhlasové vysílání jako vědomý surogát komunitních rádií*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

Archivní zdroje

Audiozáznamy

Audio záznam Rádia Faktor – jingl Rádia Podzemí 1 (31 s.)

Audio záznam Rádia Podzemí – jingl 2 (15 s.)

Výstřížkový archiv Rádia Podzemí

(akl.). Konec pirátů. *Jihočeská Pravda*. 1.6.1991, str. 2

FAKTOROVÁ, Martina. Z ilegality na první místo v éteru, *Víkendové listy*. 7.5.1999

KLEINOVÁ, Alena. Éter přepaden, *Jihočeská Pravda*. 2.1.1991, č. 1

KLEINOVÁ, Alena. Ad Éter přepaden, *Jihočeská Pravda*. 3.1.1991, č. 2

KLEINOVÁ, Alena. Éteru je jedno přepadení málo, *Jihočeská Pravda*. 18.2.1991, č. 41

KLEINOVÁ, Alena. Když zakázali hrát, *Jihočeská Pravda*. 20.3.1991, str. 8

KLEINOVÁ, Alena. Každý den s Rádiem Faktor, *Jihočeský Pravda*. 1.7.1991, č. 26

KLEINOVÁ, Alena. Nejen o Rádiu Podzemí. *Jihočeský Pravda*. 13.04.1991, č. 87

(mm). První narozeniny, *Českobudějovické listy*. 1.7.1992, č. 104

(mm). Nalad'te si Rádio Podzemí. *Jihočeská pravda*. 15.3.1991, str. 2

(mm). Jednou větou. *Jihočeská pravda*. 22.2.1991, č. 45

NERADOVÁ, Stanislava. Anténu natočit na Hlubokou. *Jihočeská pravda*. 25.2.1991, č. 47

(rad). Rádio slaví 30. První studio bylo ve sklepě. *Deník Jižní Čechy*. 24.9.2020, str. 3

(vie, akl). Dnes opět hlasy z podzemí. *Jihočeská pravda*. 25.2.1991, str. 2

Ostatní zdroje

Promo video Rádia Faktor [televizní spot]. České Budějovice, 1995. Dostupné z:

https://www.youtube.com/watch?v=VJ5UvnqgHsk&ab_channel=LadislavFaktor

Rozhovory

Rozhovor s Ladislavem Faktorem vedený Dominikou Bauerovou, České Budějovice, 17. 2. 2023.

Rozhovor s Bohuslavem Čtveráčkem vedený Dominikou Bauerovou, České Budějovice, 17. 2. 2023.

Rozhovor s Alenou Binterovou vedený Dominikou Bauerovou, České Budějovice, 27. 2. 2023.

Rozhovor s Vojtěchem Vítem vedený Dominikou Bauerovou, České Budějovice, 13. 3. 2023.

Rozhovor s Petrem Jungmannem vedený Dominikou Bauerovou, České Budějovice, 13. 2. 2023.

Rozhovor se Svatoplukem Hlouškem vedený Dominikou Bauerovou, Dubné, 8. 4. 2023.

Teze diplomové práce

SCHVÁLENO

16.9.22
M

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Dominika Bauerová	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne: 14-09-2022</td><td>-1-</td></tr><tr><td>Čj: 241</td><td>Příloh:</td></tr><tr><td>Přidělena:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne: 14-09-2022	-1-	Čj: 241	Příloh:	Přidělena:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne: 14-09-2022		-1-							
Čj: 241		Příloh:							
Přidělena:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2020/2021									
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 40064636@fsv.cuni.cz									
Studijní program/forma studia: Mediaální studia/prezenční									
Název práce v češtině: Piráti v porevolučním českém éteru: Případová studie Rádía Podzemí									
Název práce v angličtině: Pirates in the post-revolutionary Czech airwaves: A case study of Radio Podzemí									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí) LS 2022/2023									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Pirátsví v českém rozhlasovém vysílání je téma, kterému se nevěnuje zdaleka tolik pozornosti, jaké si zaslouží. Práce představuje historický popis nejen vysílání jedné konkrétní stanice – Rádío Podzemí, ale i perspektivu na poválečné pirátské rozhlasové stanice ve střední a východní Evropě s příklady. Až v roce 1991 byl vytvořen legislativní rámec pro duální systém vysílání, který umožňoval koexistenci veřejnoprávních a soukromých stanic. Rádío Podzemí není tak jediná stanice, která vysílala bez licence, ale její příběh není zdaleka tak hojně zpracován jako je například u jejího pražského protějšku – Rádío Stalín. Práce se zabývá historickým popisem více než půlročního vysílání stanice. Hlubkové rozhovory a analýza dat následně nastíní, zda motivace za pirátským vysíláním byla podnikatelská, zaměřená na komunitu posluchačů anebo odbojová. Rádío Podzemí se po získání licence přejmenovalo na Rádío Faktor a dnes patří k jedné z největších stanic v regionu. Tématu se zatím věnovalo jen několik odborných publikací, a nikoliv se zaměřením na tuto konkrétní vysílací stanici. Sporadicky se tématu věnují regionální média, která přináší povrchový náhled a příběh zakladatele.									
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): V první části práce uvede téma pirátského vysílání nejen v kontextu České republiky a historického vývoje ale i symboliky, kterou rádiové pirátsví představuje. Práce také představí koncepty z teorie komunitních a alternativních médií, které jsou relevantní k tématu. Druhá část práce uvede a analyzuje přibližně 7měsíční vysílání rádia. Primárně bude vycházet z hlubkových rozhovorů se zakládajícími členy Podzemí, dále analyzovat veškeré dostupné archivní materiály (fotografie, dokumenty, nahrávky vysílání). Při práci s archivem a zakladateli se předpokládá, že práce představí a odhalí více zdrojů o dalších pirátských stanicích. Skrze hlubkové rozhovory a analýzu dat se práce pokusí doplnit historii porevolučního pirátského vysílání v České republice.									

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Teoretická část

1. Pirátské vysílání v České republice

- 1.1. Koncept a symbolika pirátství
- 1.2. Historie pirátského vysílání v ČR
- 1.3 Legislativní rámec a změny v soukromém rozhlasovém vysílání v roce 1991

2. Poválečné pirátské rozhlasové stanice v Evropě

- 2.1. Historický koncept pirátství v rozhlasu
- 2.2. Příklady stanic

3. Pirátská vs. komunitní rádia

Empirická část

4. Rádio Podzemí – případová studie

- 4.1. Historie, vznik a průběh vysílání
- 4.2. Infrastruktura studia
- 4.3. Vznik Rádía Faktor

Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

- dostupné archivní zdroje (kotoučové záznamy vysílání, fotky, dokumenty) z období 12/1990 do 07/1991
- hloubkové rozhovory s dobovými aktéry, kteří byli u vzniku stanice nebo součástí jejího vysílání

Metody (techniky) zpracování materiálu:

- sběr dat (hloubkové rozhovory, fyzické archivní podklady)
- analýza dat

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

- ATTON, Chris, *Alternative media*. Londýn: SAGE, 2002. ISBN 0-7619-6771-0.
Představení alternativních médií – jak a proč se vytváří a jak je můžeme odlišit od dalších typů médií.
- COYER, Kate, Tony DOWMUNT a Alan FOUNTAIN. *The alternative media handbook*. New York: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-35965-8.
Jednotlivé kapitoly se věnují jak teorii a vytváření alternativních médií, tak zároveň rozhlasovému vysílání s příklady.

- DANIEL, Ondřej. *Kultura svépomoci: ekonomické a politické rozměry v českém subkulturním prostředí pozdního státního socialismu a postsocialismu*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-706-7.
Kniha se zabývá pojmem Kultura svépomoci neboli DIY média a obsahuje několik studií, které spojuje koncept kolektivní paměti české společnosti a tvorbu subkultur v médiích především kolem roku 1989.
- GHODSEE, Kristen, 2021. *Taking Stock of Shock*. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-754924-7.
Kniha analyzuje transformaci a její následky ve 27 státech po roce 1989.
- HAND, Richard a Mary TRAYNOR, 2012. *Radio in Small Nations*. University of Wales Press. ISBN 978-0-7083-2544-5.
Sbírka příkladů jednotlivých států a důležitosti rádiového vysílání. Jedna z kapitol je přímo věnovaná České republice a komunitním rádiím.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, ISBN 978-80-262-0982-9.
Příručka pro zpracování kvalitativního výzkumu a souhrn potřebných metod, jako např. Zakotvená teorie.
- CHAPMAN, Robert, 1992. *Selling the Sixties: The Pirates and Pop Music Radio*. Routledge. ISBN 9780415079709.
Kniha se sice zabývá pirátským rozhlasovým vysíláním ve Velké Británii, ale přináší pohled na sociální a politický kontext, který je neopomenutelný i v případě České republiky.
- JOHNS, Adrian, 2013. *Piráství: boje o duševní vlastnictví od Gutenberga po Gatese*, Brno: Host. ISBN: 978-80-7294-711-9
Kniha představuje piráství jako krádež duševního vlastnictví od jejich historických počátků až po současnost. Zároveň otevírá debatu, kde piráství funguje jako motor pro kreativní inovace.
- KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG, 2010. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3676-988.
Kniha slouží jak historický popis mediálního vysílání a tisku ve 20. století. Popisuje hojný vznik soukromých médií po roce 1989.
- KÖPPOVÁ, Barbara, 2003. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0632-1.
Souhrn historických událostí a osob ve 20. století v českém rozhlasu a televizním vysílání. Poslední kapitola se zabývá legislativním rámcem spojeným s vysíláním.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

- HORÁK, Ondřej. *Pirátská rádia*. 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan.
- PRÁGROVÁ, Šárka. *Radio Stalin jako příklad českého pirátského rozhlasového vysílání*. 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí

práce Křeček, Jan.

- TOBIŠKA, Roman. *Pirátské rozhlasové vysílání jako vědomý surogát komunitních rádií*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce doc. MgA. Jan Motal, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

Jan Křeček
.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Hroch

14.9.2012

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNĚ, PODEPSANĚ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: QSL karta rádia Bílá hora

Příloha č. 2: výstřižek z titulní strany Jihočeské pravdy, vydáno 22. února 1991

Příloha č. 3: dopis od posluchačů (scan dopisu)

Příloha č. 4: dopis od posluchačů (scan dopisu)

Příloha č. 5: dopis od posluchačů (scan dopisu)

Příloha č. 6: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 7: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 8: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 9: Přepisy rozhovorů (připojeno v elektronické verzi)

Přílohy

Příloha č.1: QSL karta rádia Bílá Hora

Příloha č. 2: výstřížek z titulní strany Jihočeské pravdy, vydáno 22. února 1991

Příloha č. 3: dopis od posluchačů (scan dopisu)

AHOJ ALENO!

Jako už někdy přede mnou, já jsem se rozhodla napsat do vašeho pořadu, který jste tak krásně pojmenovali: „NĚHA“.

Myslím, že to je krásná myšlenka. Je to zajímavý, dost nersedaví, ale zato krásně blázňovský nápad, jak sdělit lidem, kteří po sděži potenciují a navědí, jestli tedy mají udělat ten velký první krok nebo ne.

Jak zaí jeden citát, jehož autorství je Sofie Podlipská: „Jak je život těžký s láskou - jak je prázdň bez ní.“

Třebaže mi bude teprve 15 let, myslím, že je láska krásná a chtěla bych proniknout hluboko do ní. Třeba na mě to štěstí jednou spadne. Ale právě jednou se mi něco podobného stalo. [Bylo to tak nádherné, už se všechno zase najednou zhroutilo a bylo po všem. Bylo to velké zklamání, které zanechalo i velké rány, jež se ještě nezahojily.

Člověk si někdy říká: „To budu mít pořád takovou smůlu nebo všechno teprve přijde?“

Někdy si myslím, že už je na všechno pozdě, že je být lásky krutý, když rozdává lásku a štěstí jen někomu. Proč nerozdává spravedlivějším lidem?

Je to nejčastěji dívka, která touží po lásce, ale jak by se všechno mohlo změnit? [Všchno by se mohlo změnit, když ona říká slova láska bez odjezu.“, jak píšeš Marie Chagall.] Avšak bylo by to skutečně tak, jak říkáš? Možná. [Mě se přece zdá, že lidé se mají čím dál, tím více rádi. Že kolikrát máš je málo lásky, málo štěstí a málo té něhy.]

• Naročil se malý chůviček a řekl: „Lidé, já vás asi neludu mít rád, protože vy láte i v lásce.“

• Věřím ve váš pořad a doufám, že najdete odvážně navážíte lidem, tak jako mě, i když si většina lidí myslí, že jsou ještě příliš mladá na to, aby se poznávala lásku. [Poznávat lásku, to ovšem znamená, že byste se s někým musela hned pomilovat, jak si myslí. Poznávat lásku se mi zdá v mém věku úplně normální a běžné. To však pochopí snad jen má vstevníci a ostatní mladá přiměřeně kolikrát málo věku. Pokud byste však měla svou lásku, ani jedinou z vašich rediček byste se s tím nesvěřila. Snad až byste byla o něco starší. Nikdy jsem se nesvěřovala, protože jsem to nepokládala za nutné. Proč také? Nepochopili by mě.

Prozestí by svůj názor, že máš na takové věci dost času. Ale když byli zrovna tak mladí jako jsem teď já, chtěli určitě také jít za poznáním lásky, mít prostě svou lásku a říkovaně o ní nepovídat... |

• Já jsem přikládá: smůla a být lásky. [Člověk jako já už asi nedouká v to, že se via má štěstí a láska usměje. Ohybné štěstí jako mozaika složená z nepatrných vždy radostí a ohybné láska jako bouře po krásku.

Mohu věřit v lásku, když jí nerozdávám?

Hanka

Příloha č. 4: dopis od posluchačů (scan dopisu)

MILU! ALENO!

Objevila jsem několik krásných básniček, o kterých si myslím, že Te budou zajímat. Jsou z knížky "MILOSTNÁ LUSTOVÁNÍ" a napsal ji Karel Černak.

1. MILOSTNÁ KATEGORIE

Ustel mi na nožích
až půjdu spát
Može využívat můjmi jazyky
Tady tě postavím před náš dům
a řeknu Počkej chvíli
janež má hlídaj
a z dlaní vyběhnou do tvého polížení
a dlaně zvrzou se zachvějí
z tvé vyjádření do tvé podoby
a znovu se vrátí k bokuš a bře vřesky
Zahrajeme si na cokoliv
dokud ještě nevíme co je kva
Ukažu prostě
a kdy tě postavím před náš dům
Tvoje prosby rozpočítám
a jeden mi povídá dýti do počtu
který ukáže
a udělí vřelost nebo odnoh
Budeme si hrát na rozdělování
a vezmu si tvůj úsměv (zůstanou ti ústa)
a vezmu si tvé políbení (klad ti zůstanou)
a vezmu si tvé polížení (zůstanou ti dlaně)
a vezmu si tvou duši (už mi nikam neodejdeš)
Šel odcházejí za teba
Všechno tvé si vezmu
vysvětlím tě první větu
vysvětlím si te
všemi pády do náha a přijdeš o zebroť
Tady tě postavím před náš dům
Když tu chladno
ani v zahrádě neopíná
ale snít přecháš vid
Snít přecháš v ženských jazykách
Napřímo vyjde před naši bránu
a prostě tě pošlu o kousek blíž
ke mně
g4 vsa f5
Vždy každý rok o kousek blíž
a nikdy úplně

Kat

Milá Alenko!

Ráda poslouchám Váš pořad. Myslím si,
že má co říct i druhým mladým lidem,
kteří jsou slyšeli spíše už Foglara, na polsku
už ale zapominají.

Ja' sice taky nejsem žádný básnický fanatik,
ale nedárno jsem objevil krásnou básničku
od Fráni ĀrámeĀ, která mĀ natolik zaujala,
Āe uĀ ji mĀm tolikrĀt pŕiĀtenou a umĀm
ji nĀzpamĀt.

KdybĀch byl pastorcem konĀ
FrĀna ĀrĀmek

KdybĀch byl pastorcem konĀ, vĀĀrnĀm Āasem
stĀl by se jednou snad divoucĀ div:
aĀ hrĀdnur, konĀ bĀch svolal z orĀhlĀch nĀr,
koniĀek vĀsĀ, bĀlĀ a krĀsnĀ, divoucĀ div,
stĀl by tu nĀhle a lidskĀm mne
oslovil hlasem.

KrĀsnĀ by mluvil, jak v bŕdle by studĀnku mĀl,
i jmĀnem snad nazval mne: „FrantiĀku,

pastevci koni, sakasují bratři tři, jako ty,
pasterci koni, u dřív močních, se případ je
veliký šel, už ani nepěji, hlavy jen kloni,
lito jim sebe je, lito jim koni,
budiš-li spírati, sa ně bys sa všechmy jěl."
Ja nejsem pastercem, močni však chvíli
na mne těž padá veliký šel,
už ani neopírám, hlava se chýlí,
smutnáučkým řečením jak veduch by kd sněl,
koníčku bílý...

Možná, že jí snáte, ale já sem rá'm jí
prostě musela napsat. Nemyslete si, že sem
nějaká holka, která si myslí, že jí všichni
křivdí, nemá si s kým popovídat. Naopak.
Lidi mě dost nenárají (a hlavně spolužáci),
ale já prostě chci, aby to věděl někdo,
kdo to nepoví u lí škole. Všichni mě totiž
berou za vobu, která je kladná, jen moji
nejbližší kamarádi ví, že taková nejsem.
Asi rá'm přístě zase napíšu, protože
hrozně ráda kontaktuju s lidma pomocí
papíru.

Eva J.

Příloha č. 6: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 7: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 8: Studio Rádia Podzemí (fotografie)

Příloha č. 9: Přepisy rozhovorů (připojeno v elektronické verzi)

Přepis rozhovoru s Ladislavem Faktorem, České Budějovice, 17. 2. 2023.

Přepis rozhovoru s Bohuslavem Čtveráčkem, České Budějovice, 17. 2. 2023.

Přepis rozhovoru s Alenou Binterovou, České Budějovice, 27. 2. 2023.

Přepis rozhovoru s Vojtěchem Vítem, České Budějovice, 13. 3. 2023.

Přepis rozhovoru s Petrem Jungmannem, České Budějovice, 13. 2. 2023.

Přepis rozhovoru se Svatoplukem Hlouškem, Dubné, 8. 4. 2023.